

OKUL ÖNCESİ EĞİTİM KURUMUNA DEVAM EDEN 60–72 AYLIK ÇOCUKLARIN PROBLEM DAVRANIŞLARININ BAZI DEĞİŞKENLERE GÖRE İNCELENMESİ*

A Study on Problem Behavior of 60-72 Months Children Who Attending Public Early Childhood Education Institution

Dr. Saide ÖZBEY**
Prof. Dr. Fatma ALİSİNANOĞLU***

Özet

Araştırma okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden 60–72 aylık çocukların problem davranışlarının çocukların cinsiyeti, kardeş sayısı, doğum sırası, okul öncesi eğitime devam etme süresi, çocuğun tam aileye sahip olup olmama durumu, anne babanın öğrenim düzeyi, anne babanın mesleği gibi değişkenlere göre farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılmıştır. Araştırmada ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. Veri toplama aracı olarak “Anaokulu ve Anasınıfı Davranış Ölçeği” (Preschool and Kindergarten Behavior Scales -PKBS–2) geçerlilik ve güvenilirlik çalışması yapılarak kullanılmıştır. Araştırma sonucunda çocukların problem davranışlarının; çocukların cinsiyeti, doğum sırası, okul öncesi eğitime devam süresi, baba öğrenim durumu ve baba mesleğine göre anlamlı farklılık gösterdiği belirlenmiştir. Çocukların problem davranışları tam aileye sahip olma durumu, anne mesleği ve anne öğrenim durumuna göre farklılık göstermediği saptanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Okul öncesi, problem davranış

Abstract

The purpose of this study to investigate problem behaviours of children who attending public early childhood education institution. The important of this study to show the way to early childhood education programs. Relational Scanning Model has been selected for examining the problem behaviours of the children according to the some of the variables at research. Research environment is formed by 60-72 months old children that going on to independent nursery schools dependent upon MEB in Century districts of Ankara (n=1362).

Research examples are composed of 330 children that selected by coincidental group illustration from environment. Study of the Validity and Trsutworthy of the Preschool and Kindergarten Behaviours Scales (PKBS-2) has been used as data collection tool which was developed by Kenneth W.Merril in 1994 and revised in 2003. The scale seperate into two independent scale as; Social Skill Scale and Problem Behaviour Scale. Problem Behaviour Scale has been used this research. Problem Behaviour Scale into four factor as; *Externalizing Problems, Internalizing Problems, Antisocial and Self-Centered*.

This results of study was found; the problem behaviours of the children differantiate according to the sexuality of the children, order of birth attending, time to the preliminary school, education state of the father. But it doesn't differantiate according to the variables like; state of own whole family, job of the mother, education of the mother.

Key words; Preschool education, problem behaviour

* Bu makale Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü'nde Prof. Dr. Fatma Alisinanoğlu danışmanlığındaki Saide Özbey'in doktora tez çalışması temelinde hazırlanmıştır.

** Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Okul Öncesi Eğitimi Anabilim Dalı

*** Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü Okul Öncesi Eğitimi Anabilim Dalı Öğretim Üyesi

GİRİŞ

Okul öncesi dönemde sosyal ve duygusal gelişimleri yeterince desteklenemeyen çocuklar okul dönemine geldiklerinde arkadaşlarıyla alay etme, takılma, zorbalık, saldırganlık gibi problem davranışlar gösterebilmektedirler. Son yıllarda artış gösteren bu durum ailelerin araştırmacıların, sağlık alanında çalışanların ve eğitimcilerin ilgisini çekerek, çocukların sosyal ve duygusal gelişimleri üzerine yoğunlaşılmasına neden olmuştur. Okul öncesi dönem çocuklarında hızlı büyüme ve değişme nedeniyle kolaylıkla ağlama, bağırma, öfke nöbetleri geçirme ve beklenmedik tepkiler verme gibi bazı istikrarsız davranışlar geçici olarak ortaya çıkabilmektedir. Bu durumlar gelişim döneminin bir parçası olarak görülebilmekle beraber çok sık tekrarladığında problem davranışlar olarak tanımlanabilmektedir. Problem davranışlara sahip çocuklar için eğitimsel ve gerekiyorsa psikolojik açıdan yardım ile erken önlem alınmadığında bu davranışlar ergenlik ve yetişkinlik dönemlerinde de devam etmektedir. (Bierman ve Furman, 1984: 151; Robbins ve Merrill, 1998: 204; Leber, 2002: 4; Gimpel ve Holland, 2003: 2). Problem davranışlar sıklık ve devamlılık gösteriyorsa çocuğun okula uyumunu zorlaştırarak okuldan ayrılmasına neden oluşturabilmektedir (Keenan ve Wakschling, 2003: 5).

Problem davranış, bireyin hem kendisine hem de çevresine zarar veren ve içinde bulunduğu toplumun sosyal değerlerine uygun olmadığı için bireyin sosyal ortamların dışında kalmasına neden olan davranışlardır (Kanlıklıçer, 2005:11).

Caldarella ve Merrell (1997:264) ve Gimpel ve Holland (2003:14), Rusby (1998:19), problem davranışları “İçe Yönelim (internalizing) ve Dışa Yönelim (externalizing) problem davranışlar” olmak üzere sınıflandırmışlardır. Dışa yönelim davranış problemleri duygusal ve davranışsal kontrolün zayıflığına bağlı olarak ortaya çıkan; vurma, çalma, tehdit etme, saldırganlık, aşırı hareketlilik, antisosyal ve devam eden etkinlikleri bozma, karşı koyma, kurallara uymama gibi rahatsız edici davranış çeşitlerini kapsamaktadır. Dışa yönelim problem davranışlar gözlenebilir olmaları nedeniyle gizli kalmaları mümkün değildir; erken önlem alınarak destek sağlanmadığında ise ciddi davranış bozuklukları geliştirme açısından risk taşımaktadırlar (Rusby, 1998:19; Merrill, 2001: 2;Merrill, 2003: 3).

İçe kapanıklık, bedensel şikâyetler ve anksiyete (kaygı, korku, tedirginlik, bunalma vb.) gibi davranışları içe yönelim problem davranışlar olarak nitelendirilmektedir. İçe yönelim problem davranışların erken tanımlanamaması ve önlem alınamaması depresyon gibi ruh hastalıklarının gelişme riskine ve sosyal izolasyon gibi ruhsal sorunlara yol açabilmektedir (Merril ,1995: 230;Merrill,2003:4). Yaşın ilerlemesiyle birlikte içe kapanıklık olumsuz benlik ve sosyal yeterlilik algısı gibi problem durumları oluşturarak içe yönelik psikolojik hastalıklara neden olabilmektedir (akt: Burgeress and Younger, 2006:176; Sanders vd. 1999:187; Tolbert ,1999:1).

Çocuklarda davranış problemlerine neden olan birçok etken bulunmaktadır. Bu etkenlerden en önemlisi çocuğun ilk sosyal çevresi olan ailedir. Aile içerisinde ebeveynin çocukla olan etkileşimi çocuğun ileriki yaşamında olumlu ya da olumsuz izler bırakmaktadır. Bu izlerin olumlu olabilmesinde öncelikle anne ve baba tutumlarının, eşler arası ilişkilerin ve ebeveynin çocukla iletişiminin sağlıklı olması önem taşımaktadır (Efe, 2005:19; Öksüz, 2002:155). Çocuğun cinsiyeti, parçalanmış ya da tam aileye sahip olma durumu, tek ebeveynle yaşama durumunda diğer ebeveynle olan ilişkiler, ailede yaşayan diğer bireyler çocukların sosyal ve duygusal gelişimlerinde etken olan aileye ilişkin faktörlerdir (Alisinoğlu ve Ulutaş, 2000:15;Brodski ve Hembrough, 2007: 18).Ebeveynlerin sert ya da etkisiz disiplin uygulamaları, denetimsizlik, eşler arası problemler, depresyon, duygusal ve sosyal açıdan çocuğun yeterince desteklenememesi ve ailenin işlevini yerine getirememesi, bebeklik döneminde çocukta meydana gelen güvensizlik, inatçılık ve dışa vurulan ilk problem davranışa verilen tepki, düşük doğum ağırlığı, babanın ilgi ve sevgi eksikliği, düşük sosyo-ekonomik düzey ve çevre gibi faktörler problem davranışların nedenleri olarak gösterilmektedir (Gimpel ve Holland 2003:14; Trunzo,2006:17; Veldarman, 2006: 470). Çocuklara aile içinde iletişim becerilerini geliştirmeleri için fırsat verilmemesi, çevresiyle etkileşimde bulunabilecekleri ortamlardan yoksun bırakılması, ailede boşanma, ölüm vb. olaylarının yaşanması gibi durumlarda çocuklar içe kapanıklık ve huzursuzluk, endişe, korku, bunalma (anksiyete) gibi problem davranışlar geliştirebilmektedirler (Brophy,1996b: 1;Engels vd., 2004:7).

Yapılan araştırmalar ailesel faktörlerin problem davranışların ortaya çıkmasındaki etkisini ortaya koymaktadır. Viboch(2005:3), Harwerd Üniversitesinde yapmış olduğu bir araştırmada; tek ebeveynini kaybeden çocukların yaşıtlarına göre daha fazla saldırganlık, öfke ve suç içeren davranışlarda bulduklarını saptamıştır. Cameron, (1977:akt: Argun, 2005: 78), yaşamın ilk beş yılında ortaya çıkan davranışlarla aile faktörü arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırmasında; anne ve babanın çocuğa karşı davranış biçiminin çocuğun sosyal ve duygusal özelliklerinin şekillenmesinde önemli rol oynamasının yanı sıra davranış problemlerine de yol açabileceği yönünde bulgulara ulaşmıştır. Aksoy ve Ögel (2004: akt: Terzi, 2007: 76)'in yaptıkları araştırmada suç işleyen çocuklarda ebeveynlerinin eğitim seviyesinin düşüklüğu, alkol ve madde bağımlılığı, ölüm, boşanma ve benzeri nedenlerle ailenin parçalanmış olması gibi özelliklerinin bulunduğu saptanmıştır. Keown ve Woodward (2002), ebeveyn çocuk ilişkileri ile çocuklardaki hiperaktivite-dikkat eksikliği arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırmalarında; uygun olmayan anne baba tutumları, baba çocuk iletişimindeki kopukluk anne çocuk etkileşimindeki yetersizlik çocuklarda bazı problem davranışların nedenini oluştırmada etken olduğunu; özellikle erkek çocukların davranışları üzerinde babanın önemli rolü olduğunu belirtmektedirler.

Çocuklarda problem davranışların gelişimini engelleme ya da problem davranışlar gösteren çocukların bu davranışlarını ortadan kaldırmada aile önemli rol oynamaktadır. Ailenin sahip olduğu birçok özellik ise bu süreçte öne çıkmaktadır. Bu nedenle araştırmada okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden 60–72 aylık çocukların problem davranışlarında çocukların cinsiyet, kardeş sayısı, doğum sırası, okul öncesi eğitime devam etme süresi, çocuğun tam aileye sahip olma durumu, anne babanın öğrenim düzeyi, anne babanın mesleği gibi değişkenlerin etkisini incelemek amacıyla yapılmıştır.

YÖNTEM

Araştırma Modeli: Araştırmada çocukların problem davranışları bazı değişkenlere göre inceleneceği için İlişkisel Tarama Modeli seçilmiştir.

Evren ve Örneklem: Araştırmanın evrenini Ankara ili merkez ilçelerden Keçiören, Pursaklar, Altındağ, Etimesgut, Çankaya, Yenimahalle ve Sincan'da Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı bağımsız anaokullarındaki tüm 60–72 aylık çocuklar (n=1362) oluştırmaktadır. Araştırmanın örneklemini evrenden (n=1362) tesadüfi küme örnekleme formülü kullanılarak belirlenmiş 330 çocuk oluştırmaktadır.

Veri Toplama Aracı: Araştırma kapsamında "Kişisel Bilgi Formu" ve "Anaokulu ve Anasınıfı Davranış Ölçeği"(Preschool and Kindergarten Behaviour Scala (PKBS–2), olmak üzere iki ayrı veri toplama aracı kullanılmıştır. "Anaokulu ve Anasınıfı Davranış Ölçeği"(Preschool and Kindergarten Behaviour Scala (PKBS–2), okul öncesi dönemde 3-6 yaş çocuklarının sosyal beceri ve problem davranışlarını ölçmek amacıyla 1994 yılında Kenneth W.Merril tarafından geliştirilmiş;2003 yılında ölçek tekrar gözden geçirilerek 3-6 yaş arası toplam 3,317 çocuk ile norm çalışması yapılmıştır. Ölçek *Sosyal Beceri ve Problem Davranış Ölçekleri* olmak üzere iki bağımsız ölçekten oluşmaktadır. Ölçeğin Türk çocukları için geçerlik ve güvenilirlik çalışması Fatma Alisinanoğlu ve Saide Özbey tarafından yapılarak bu araştırmada *Problem Davranış Ölçeği* bölümü kullanılmıştır. Problem Davranış Ölçeği *Dışa Yönelim, İçe Yönelim, Anti sosyal ve Ben Merkezci* olmak üzere dört faktörden oluşmaktadır. Problem Davranış Ölçeği birinci faktör için yapı güvenirliliği .96, açıklanan varyans .62; ikinci faktör için yapı güvenirliliği .90, açıklanan varyans .65, üçüncü faktör için yapı güvenirliliği .89, açıklanan varyans .73, dördüncü faktör için yapı güvenirliliği .75, açıklanan varyans .51 olarak saptanmıştır. Problem Davranış Ölçeği birinci faktörün Cronbach Alfa değerı .95, ikinci faktörün Cronbach Alfa değerı .87, üçüncü faktörün Cronbach Alfa değerı .81, dördüncü faktörün Cronbach Alfa değerı .72; Problem Davranış Ölçeği toplam Cronbach Alfa değerı ise .96 dır.

Veri Analizi: Çocukların Problem Davranış Ölçeği'nden aldıkları puan ortalamasının çocuğun cinsiyetine göre değişip değişmediğini belirlemek amacıyla t testi yapılmıştır. Çocukların Problem Davranış Ölçeği'nden aldıkları puan ortalamasının çocuğun kardeş sayısı, doğum sırası, okul öncesi eğitime devam süresi, anne baba öğrenim düzeyi, anne mesleği, baba mesleği gibi değişkenlere göre farklılık gösterip göstermediğini belirlemek için Kruskal Wallis H Testi kullanılmıştır. Anlamlı farklılığın çıktığı durumlarda farkın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek için Mann Whitney U Testi ile

gruplar tek tek karşılaştırılmıştır. Çocukların Problem Davranış Ölçeği'nden aldıkları puan ortalamasının çocuğun tam aileye sahip olma durumuna göre değişip değişmediğini belirlemede Mann Whitney U Testi yapılmıştır.

BULGULAR VE TARTIŞMA

Örnekleme alınan çocukların %51,8'i (n=171) kız; % 47.'si (n=155) erkektir (cevap yok; n=4; % 1.2). Çocukların, % 45.8'i (n=151) 2-3 kardeş, % 40'ı (n=132) tek çocuk, % 1.2'si (n=4) ise 4 ve daha fazla kardeşlidir (cevap yok; n=43; % 13.0). Çocukların %64.2'si (n= 212) ilk çocuk, %20.9'u (n= 69) son çocuk , %8.2'si (n= 27) ortanca ya da ortanca çocuklardan birisi, %4.8'i (n= 16) ise ikizdir (cevap yok; n=6; % 1.8). Çocukların %43'ünün (n= 142) okul öncesi eğitim kurumunda ilk yıllarıdır. % 30,3'ü (n= 100) 2 yıl, %17'si (n=56) 3 yıl, %1.5'inin (n=5) ise 4 yıldan beri okul öncesi eğitim kurumlarına devam etmektedirler (cevap yok; n=27; % 8.2). Çocukların % 89.1'i (n=294) tam aileye sahip; %5.5'i (n=18) ise dağılmış aileye sahiptir (cevap yok; n=18; % 5.5). Örnekleme alınan çocukların annelerinin % 40.9 'u (n=135) lise mezunu, %37.9,'u (n=125) yüksekokul-üniversite mezunu, %10.9'u (n=36) ilkököl mezunu, %5.2'si (n= 17) ortaokul mezunu, %2.7 'si (n=7) lisans üstü mezunudur. Sadece okuyuzar olanlar % .6 (n=2), okuyuzar olmayan oranı ise % .3 (n=1)'dür (cevap yok; n=5; % 1.5). Örnekleme alınan çocukların babalarının % 48.2'si (n= 159) yüksekokul-üniversite mezunu, %40.6'sı (n=134) lise mezunu, %4.2'si (n=14) ilkököl mezunu, % 2.7'si (n=9)lisans üstü mezunu, %2.4'ü (n=8) ortaokul mezunudur (cevap yok; n=6; % 1.8). Örnekleme alınan çocukların annelerinin % 42.7'si (n=141) ev hanımı, %15.8'i (n=52) memur, % 20'si (n=66) profesyonel meslek sahibi, %6.1'i (n=20) işçi, %5.8'i (n=19) tekniker ve yardımcı profesyonel meslek sahibi, 55.5'i (n=18) serbest meslek sahibidir (cevap yok; n=14; % 4.2). Örnekleme alınan çocukların babalarının % 6'sı (n=2) işsiz, % 23.6 'sı (n=78) memur, %14.5'i (n=48) işçi, % 31'i (n=103) profesyonel meslek, %22.4'ü (n=74) serbest meslek, %2.1'i (n= 7) emekli, %3.0'ı (n=48) işçi, % 3.0'ı (n=19) tekniker ve yardımcı profesyonel meslek sahibidir(cevap yok; n=8; % 2.4).

1. Problem Davranış- Cinsiyet

Tablo 1'de çocukların cinsiyetlerine göre Problem Davranış Ölçeği ve alt boyutlarına ilişkin bağımsız t testi sonuçları verilmiştir.

Tablo 1:Çocukların Cinsiyetlerine Göre Problem Davranış Ölçeği ve Alt Boyutlarına İlişkin Bağımsız T Testi Tablosu

PROBLEM DAVRANIŞ ÖLÇEĞİ	Boyutlar	Cinsiyet	n	\bar{X}	s	t	sd	p
	Dışa Yönelim		Kız	171	.36	.611	3.191	324
Erkek			155	.59	.704			
İçe Yönelim		Kız	171	.49	.628	.484	324	.629
		Erkek	155	.52	.632			
Anti Sosyal		Kız	171	.17	.439	2.273	324	.024*
		Erkek	155	.29	.489			
Ben Merkezci		Kız	171	.64	.748	1.180	324	.239
		Erkek	155	.74	.726			
TOPLAM		Kız	171	.39	.543	2.699	324	.007*
		Erkek	155	.56	.579			
		Toplam	326					

* p<0.05

Tablo 1 incelendiğinde; Problem Davranış Ölçeği'nin alt boyutlarından olan *İçe Yönelim* ($t_{(324)}=.484$, $p>0.05$) ve *Ben Merkezci* ($t_{(324)}= 1.180$, $p>0.05$) boyutlarında puan ortalamalarının cinsiyete göre anlamlı farklılık bulunmadığı görülmektedir. Problem Davranış Ölçeği'nin tümü ($t_{(324)}= 2.699$, $p<0.05$) ve *Anti Sosyal* ($t_{(324)}= 2.273$, $p<0.05$) ve *Dışa Yönelim* ($t_{(324)}= 3.191$, $p<0.05$) alt boyutlarına ilişkin puan

ortalamaları cinsiyete göre anlamlı farklılık göstermektedir. Farkın hangi grup lehine olduğunu tespit etmek amacıyla ortalamalar incelendiğinde; Problem Davranış Ölçeği'nin tümünde ve alt boyutlarında kız çocuklarının erkek çocuklara oranla, daha az problem davranışa sahip oldukları görülmektedir. Kişisel bilgi formlarından 4'ünde bu bilgi hanesi boş bırakılmıştır.

Mccoby ve Jacklin (1980), altı yaş çocuklarının saldırganlık davranışları ile cinsiyet arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırmalarında erkek çocukların kız çocuklarına göre daha saldırgan olduğu bulgularına ulaşmışlardır. Erkan ve Kargı (2004), okul öncesi dönem çocuklarının davranışlarını psikolojik belirtiler yönünden inceleyen araştırmalarında erkek çocukların somatizasyon puanlarının kız çocuklarına göre daha yüksek olduğunu bulmuşlardır. Kız çocukların içe kapanıklık puanları ise erkek çocuklara göre daha yüksektir. Toplam problem davranışlarda, içe ve dışa yönelim boyutlarında ise kız çocukları için öğretmenler ve ebeveynler daha fazla sorun bildirmişlerdir. Kanlıklıçer (2005), 3-6 yaş çocuklarının davranış problemini bazı değişkenlere göre inceleyen araştırmasında erkek çocuklarının kız çocuklarına göre daha fazla problem davranışlara sahip olduğunu saptamıştır. Yurt içinde yapılan diğer araştırmalarda da (Orçan ve Deniz, 2004: 314; Gürşimsek vd., 2004: 362; Dizman, 2003: 57; Şehirli,2007:142) erkek çocuklarının kız çocuklarına göre daha saldırgan davranışlar gösterdikleri belirlenmiştir Yapısal güçlülüğün yanında kız çocuklarının davranışların aile ve çevre tarafından daha çok engellenmekte erkek çocukların saldırgan davranışların karşı ise daha hoşgörülü yaklaşılabilir. Bu durum erkek çocuklarda saldırgan davranışları pekiştirmektedir (Yörükoğlu, 1999: 343; Metin, 1989: 211-219; Bierhoff, 2002: 27).

Yukarıda açıklanan araştırmaların sonuçları dikkate alındığında araştırma sonucunu destekler nitelikte olduğunu söyleyebilmek mümkündür. Bu durum ailelerin erkek çocuğuna daha hoş görülü yaklaşım sergileyerek geleneksel çocuk yetiştirme tutumlarının halen devam ettiğinin göstergesi olarak düşünülebilir.

2.Problem Davranış-Kardeş Sayısı

Tablo 2'de çocukların kardeş sayısına göre Problem Davranış Ölçeği ve alt boyutlarına ilişkin Kruskal Wallis H Testi sonuçları verilmiştir.

Tablo 2. Çocukların Kardeş Sayısına Göre Problem Davranış Ölçeği ve Alt Boyutlarına İlişkin Kruskal Wallis H Testi Sonuçları

PROBLEM DAVRANIŞ ÖLÇEĞİ	Boyutlar	Grup	n	Sıra Ort.	sd	X ²	p
	Dışa Yönelim	Tek çocuk		132	140.70	2	.673
2-3 Kardeş			151	147.35			
4 ve daha fazla kardeş			4	126.38			
Toplam			287				
İçe Yönelim	Tek çocuk		132	144.00	2	1.734	.420
	2-3 Kardeş		151	145.38			
	4 ve daha fazla kardeş		4	92.12			
	Toplam		287				
Anti Sosyal	Tek çocuk		132	151.93	2	3.564	.168
	2-3 Kardeş		151	137.16			
	4 ve daha fazla kardeş		4	140.38			
	Toplam		287				
Ben Merkezci	Tek çocuk		132	148.06	2	.909	.635
	2-3 Kardeş		151	141.10			
	4 ve daha fazla		4	119.50			

		kardeş					
		Toplam	287				
TOPLAM		Tek çocuk	132	143.34	2	.283	.868
		2-3 Kardeş	151	145.12			
		4 ve daha fazla kardeş	4	123.50			
		Toplam	287				

Tablo 2 incelendiğinde; Problem Davranış Ölçeği genelinde ($X^2_{(2)}=.283$, $p>0.05$) ve *Dışa Yönelim* ($X^2_{(2)}=.673$, $p>0.05$), *İçe Yönelim* ($X^2_{(2)}=1.734$, $p>0.05$), *Anti Sosyal* ($X^2_{(2)}=3.564$, $p>0.05$), *Ben Merkezci* ($X^2_{(2)}=.909$, $p>0.05$) alt boyutlarında çocukların kardeş sayılarına göre aldıkları puanlar arasında anlamlı farklılık bulunmamaktadır. Anlamlı farklılık bulunmamakla birlikte ölçeğin genelinde kardeş sayısı arttıkça çocuklarda problem davranış puanlarının da düştüğü görülmektedir. Toplanan kişisel bilgi formlarından 43'ünde bu bilgi hanesi boş bırakılmıştır.

Balcı ve Yılmaz (2004), yaptıkları çalışmada ailede çocuk sayısı arttıkça ebeveynin daha koruyucu ve kollayıcı tutum sergilediklerini belirtmektedir. Tabak (2007), çocuklarda görülen davranış problemleri ile anne baba tutumlarını inceleyen çalışmada; koruyucu kollayıcı tutuma sahip anne ve babaların çocuklarında saldırganlık, içe kapanıklık, dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu gibi davranış sorunlarının daha fazla bulunduğunu belirtmektedir. Şehirli (2007), okul öncesi dönem çocuklarının davranışlarını değerlendirmek amacıyla yaptığı çalışmada; tek çocukların iki kardeş olan çocuklara göre daha uyumlu olduğunu; üç kardeş ve üzeri olan çocukların ise tek çocuklara göre daha fazla sosyal kaygı gösterdiklerini; iki kardeş olan çocukların tek çocuklara göre daha fazla istenmeyen davranış sergilediklerini saptamıştır. İkinci bir çocuk eve geldiği andan itibaren kardeşler arası rekabet, kıskançlık ve huzursuzluk meydana gelebilmektedir. İlk çocuk kardeşinden yaşça daha büyükse bu kıskançlıklar daha az düzeyde olabilir. Ancak yeni doğan da biraz büyüdüğünde büyük kardeşi ile çekişmeye başlayabilmektedir. (Er Gazeloğlu,2000: 24; Gander ve Gardiner,1998:289).

Problem Davranış Ölçeği'nin *Dışa Yönelim* ve *İçe Yönelim* alt boyutlarında 2-3 kardeşe sahip çocukların diğerlerine göre daha fazla problem davranışlara sahip olduğu söylenebilir. Bu durum çocukların kardeş sayısının artması ile yeni duruma uyum sürecinin bir göstergesi olabilir. Zira çocuklar yeni bir kardeşe tepki olarak farklı problem davranışlar gösterebilmektedirler. Problem Davranış Ölçeği'nin *Anti Sosyal* alt boyutunda ise tek çocukların, kardeş sayısı fazla olan çocuklara göre daha fazla problem davranışlara sahip olduğu söylenebilir. Bu durum tek çocuk sahibi ailelerin tüm ilgilerini tek çocuğa vermeleri, çocuğun isteklerinin yerine getirilmesinde aşırı titiz davranma ve tek çocukların da evde birlikte vakit geçirebilecekleri bir kardeşe sahip olmamaları nedeniyle tüm dikkatini anne babadan gelecek ilgiye yöneltmesinden kaynaklanabilir.

Arlow (1972), kardeşe sahip olmama aile tutumlarına da bağlı olarak bazen tek çocuklarda ben merkezilik, ilgi bekleyen, sinirlilik, hasta olmadığı halde hastalık şikâyetlerinde bulunma gibi problemlere neden olabildiğini belirtmektedir. Er Gazeloğlu, (2000), bir veya iki kardeşe sahip çocukların psiko-sosyal gelişim ölçeğinden daha başarılı oldukları yönünde bulguya ulaşmıştır. Er Gazeloğlu (2000), tek çocuğa sahip olan ailelerin aşırı korumacı davranarak çocuklarının sosyal yönden gelişimini engelleyebildiğini belirtmektedir. Kardeş sayısı arttığında çocuklar anne baba, yakın akraba, oyuncaklar, aynı oda, giysiler gibi birçok şeyi paylaşmayı öğrenmektedirler. Bu arada işbirliği, yardımlaşma ve kendilerini kontrol etme becerilerini geliştirebilmek için fırsata sahiptirler (Smart ve Smart,1980;akt: Gander ve Gardiner,1998:289). Araştırmada Problem Davranış Ölçeği'nin genelinde ve *Dışa Yönelim*, *İçe Yönelim* ve *Ben Merkezci* boyutlarında kardeş sayısı arttıkça problem davranışlarda azalma olması bu durumun bir göstergesi olarak değerlendirilebilir. Problem Davranış Ölçeği'nin tümünden alınan puanlara bakıldığında 4 ve daha fazla kardeşe sahip olan çocukların daha az problem davranışlar gösterdikleri görülmektedir. Bu durum ailede çocuk sayısının artmasıyla çocukların işbirliği, paylaşma, yardımlaşma gibi sosyal becerilerinin gelişeceği ve buna paralel olarak problem davranışların azalmış olabileceği şeklinde yorumlanabilir.

3.Problem Davranış-Doğum Sırası

Tablo 3’de çocukların doğum sırasına göre Problem Davranış Ölçeği ve alt boyutlarına ilişkin Kruskal Wallis H Testi sonuçları verilmiştir.

Tablo 3.Çocukların Doğum Sırasına Göre Problem Davranış Ölçeği Alt Boyutlarına İlişkin Kruskal Wallis H Testi Sonuçları

PROBLEM DAVRANIŞ ÖLÇEĞİ	Boyutlar	Grup	n	Sıra Ort.	sd	X ²	p
	Dışa Yönelim	İlk çocuk		212	155.36	3	8.871
Ortanca veya ortanca çocuklardan bir tanesi			27	162.85			
Son çocuk			69	170.29			
İkiz			16	222.88			
Toplam			324				
İçe Yönelim	İlk çocuk		212	158.06	3	5.487	.139
	Ortanca veya ortanca çocuklardan bir tanesi		27	150.00			
	Son çocuk		69	170.81			
	İkiz		16	206.59			
	Toplam		324				
Anti Sosyal	İlk çocuk		212	162.96	3	2.554	.466
	Ortanca veya ortanca çocuklardan bir tanesi		27	162.33			
	Son çocuk		69	155.19			
	İkiz		16	188.25			
	Toplam		324				
Ben Merkezci	İlk çocuk		212	158.86	3	2.470	.481
	Ortanca veya ortanca çocuklardan bir tanesi		27	162.72			
	Son çocuk		69	166.11			
	İkiz		16	194.75			
	Toplam		324				
TOPLAM	İlk çocuk		212	155.48	3	8.776	.032*
	Ortanca veya ortanca çocuklardan bir tanesi		27	160.67			
	Son çocuk		69	170.44			
	İkiz		16	224.34			
	Toplam		324				

* p<0.05

Tablo 3 incelendiğinde; araştırmaya katılan çocukların doğum sıralarına göre Problem Davranış Ölçeği’nin genelinden ($X^2_{(3)}=8.776$, $p<0.05$) ve *Dışa Yönelim* ($X^2_{(3)}=8.871$, $p<0.05$) alt boyutundan aldıkları puanlar arasında anlamlı farklılık bulunduğu görülmektedir. *İçe Yönelim* ($X^2_{(3)}=5.487$, $p>0.05$), *Anti Sosyal* ($X^2_{(3)}=2.554$, $p>0.05$), *Ben Merkezci* ($X^2_{(3)}=2.470$, $p>0.05$) alt boyutlarında ise çocukların doğum sıralarına göre aldıkları puanlar arasında anlamlı farklılık bulunmamaktadır. Kişisel bilgi formlarından 6’ında bu bilgi hanesi boş bırakılmıştır.

Problem Davranış Ölçeği'nin tümünde ve *Dışa Yönelim* boyutundaki farkın hangi gruplar arasında olduğunu anlamak amacıyla, fark çıkan boyutlara Mann Whitney U testi yapılmış ve gruplar arasında tek tek karşılaştırmaya gidilmiştir. Bunun neticesinde *Dışa Yönelim* alt boyutunda farkın ilk çocuk olanlar ile ikiz olanlar arasında ve son çocuk ile ikiz çocuk olanlar arasında olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Mann Whitney U testi sonucunda elde edilen sıra ortalamalarına göre *Dışa Yönelim* boyutunda; ilk çocuk olanların (sıra ortalaması= 111.18) ikiz olanlara (sıra ortalaması=158.47) oranla ve son çocuk olanların (sıra ortalaması= 40.28) ikiz olanlara (sıra ortalaması=54.75) oranla daha az problem davranışa sahip oldukları sonucuna ulaşılmıştır. *Problem Davranış Ölçeği'nin* genelinde ise farkın; ilk çocuk olanlar ile ikiz olanlar arasında; ortanca veya ortancalardan bir tanesi olanlar ile ikiz olanlar arasında; son çocuk ile ikiz çocuk olanlar arasında olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Mann Whitney U testi sonucunda elde edilen sıra ortalamalarına göre; ilk çocuk olanların (sıra ortalaması= 111.09) ikiz olanlara (sıra ortalaması=159.62) oranla, ortanca veya ortancalardan bir tanesi olanların (sıra ortalaması= 18.98) ikiz olanlara (sıra ortalaması=27.09) oranla ve son çocuk olanların (sıra ortalaması= 40.30) ikiz olanlara (sıra ortalaması=54.62) oranla daha az problem davranışa sahip oldukları sonucuna ulaşılmıştır.

Dizman (2003), ilköğretim dördüncü ve beşinci sınıf öğrencileri ile gerçekleştirdiği çalışmada, ilk çocukların saldırganlık puanlarının diğer çocuklara göre daha düşük; ortanca çocukların ise en fazla saldırganlık puanına sahip olduğunu saptamıştır. İkizlere yönelik yapılan çalışmalarda özellikle 2-7 yaş arasındaki ikiz çocuklarda görülen davranış problemlerinde genetik faktörlerin daha fazla rol oynadığını göstermektedir (Polderman, 2007:122). Gjone vd., (1996)'nin 199 ikiz çift çocukla gerçekleştirdikleri çalışmada ikiz çocuklarda görülen içe ve dışa yönelim problem davranışların % 70'inin genetik faktörlere dayalı olduğu saptanmıştır. Zahn-Waxler vd.(1996)'nin 200 ikiz çiftle gerçekleştirdiği çalışma sonucunda, ikizlerde görülen içe ve dışa yönelim problem davranışların %50'si genetik kökenli olarak açıklanmıştır. Dışa yönelim problem davranışların ise %30'çevresel faktörlerle ilişkili olduğu açıklanmıştır Gjone vd. (1996), 5-15 yaş arası 915 çift ikizle yaptıkları çalışmada ise yaşla birlikte genetik faktörlerin azaldığını ve çevresel faktörlerin daha fazla önem kazandığını saptamışlardır. (Akt: Beijsterveldt vd.2004:230).

Yapılan çalışmalarda (Edelbrock vd., 1995; Eley vd., 1999; Hudziak vd., 2003; Leve vd.,1998; Schmitz vd., 1995; Van den Oord vd., 1996;Van der Valk vd., 1998) ikiz çocuklardaki saldırgan davranışlar % 50 -60 oranları arasında genetik faktörlerle açıklanmaktadır (Akt: Beijsterveldt vd. ,2004:240). Ball vd. (2008), aynı çevreyi paylaşmayan ikiz çocuklarla yaptıkları çalışmada başkasının hakkını gözetmeme davranışında %71; başka çocuklara zorbalık yapma davranışında %61 genetik faktörlerin etken olduğunu geri kalanını ise çevresel faktörlerin etkili olduğunu belirtmektedir. Problem davranışların aynı çevreyi paylaşmayan ikizlerde genetik faktörler yüksek olmakla birlikte çevresel faktörlerinde çocuklarda problem davranışlarda etkili olduğu belirtilmektedir. Beijsterveldt vd. (2004), 5 yaşında 7600 çift ikizin katıldığı bir çalışma yapmıştır. Çalışmada ikiz çocukların saldırganlık, dikkat eksikliği, anksiyete gibi problem davranışların genetik ya da çevresel faktörlere bağlı olarak ortaya çıkma oranları incelenmiştir. Çalışma sonucunda, saldırganlıkla ilgili problem davranışların %40-%48 oranlarında genetik faktörler ve %25-%32 oranında çevresel faktörlerle; anksiyete ile ilgili problemlerin %43-%53'ünün genetik faktörlerle; dikkat eksikliği problemlerinin ise %81'i genetik faktörlerle açıklanmıştır.

Araştırmada ikiz çocukların diğer çocuklara göre daha fazla problem davranışlara sahip olması yapılan çalışmalarda da saptandığı gibi genetik faktörlere bağlı olabileceğini düşündürmektedir. Bununla birlikte ebeveynlerin ikizlere davranış biçimleri ve sunulan çevresel imkânlarının da etkili olabileceği söylenebilir. İkizlerle tek bir kişi gibi iletişim ve etkileşimde bulunulması, bireysel olarak sorumluluk verilmemesi ve birbirine bağımlı yetiştirilmeleri de olumsuz etken olabilir. Birbirine bağımlı yetişen, tek başına sorumluluk alamayan, ayrı arkadaş çevresi edinemeyen ikizlerin kendi kişiliklerini geliştirebilmeleri zordur. İkiz çocukların tek, ortanca ve son çocuklarla karşılaştırıldığında en fazla davranış problemlerine sahip olan grup olmasının bu düşüncüyü desteklediği söylenebilir.

4.Problem Davranış-Okul Öncesi Eğitime Devam Süresi

Tablo 4'de çocukların okul öncesi eğitime devam etme sürelerine göre Problem Davranış Ölçeği ve alt boyutlarına ilişkin Kruskal Wallis H Testi sonuçları verilmiştir.

Tablo 4.Çocukların Okul Öncesi Eğitime Devam Etme Sürelerine Göre Problem Davranış Ölçeği ve Alt Boyutlarına İlişkin Kruskal Wallis H Testi Sonuçları

PROBLEM DAVRANIŞ ÖLÇEĞİ	Boyutlar	Grup	n	Sıra Ort.	sd	X ²	p
	Dışa Yönelim	İlk yıl	142	134.04	3	12.551	.006*
		2. yıl	100	171.28			
		3. yıl	56	161.03			
		4. yıl	5	175.40			
		Toplam	303				
	İçe Yönelim	İlk yıl	142	140.28	3	5.538	.136
		2. yıl	100	164.21			
		3. yıl	56	157.72			
		4. yıl	5	176.50			
		Toplam	303				
	Anti Sosyal	İlk yıl	142	139.78	3	10.640	.014*
		2. yıl	100	158.92			
		3. yıl	56	165.67			
		4. yıl	5	207.60			
		Toplam	303				
	Ben Merkezci	İlk yıl	142	139.62	3	5.881	.118
		2. yıl	100	161.10			
		3. yıl	56	165.49			
		4. yıl	5	170.70			
		Toplam	303				
	TOPLAM	İlk yıl	142	133.43	3	12.387	.006*
		2. yıl	100	170.80			
		3. yıl	56	164.04			
4. yıl		5	168.30				
Toplam		303					

* P<0.05

Tablo 4 incelendiğinde; araştırmaya katılan çocukların okul öncesi eğitime devam etme sürelerine göre Problem Davranış Ölçeği'nin genelinden ($X^2_{(3)}=12.387$, $p<0.05$) *Dışa Yönelim* ($X^2_{(3)}=12.551$, $p<0.05$) ve *Anti Sosyal* ($X^2_{(3)}=10.640$, $p<0.05$) alt boyutlarından aldıkları puanlar arasında anlamlı farklılık olduğu görülmektedir. Problem Davranış Ölçeği'nin *İçe Yönelim* ($X^2_{(3)}=5.538$, $p>0.05$) ve *Ben Merkezci* ($X^2_{(3)}=5.881$, $p>0.05$) alt boyutlarından aldıkları puanlar arasında ise anlamlı farklılık bulunmamaktadır. Kişisel bilgi formlarından 27'sinde bu bilgi hanesi boş bırakılmıştır. Öğretmenin çocuğa ilişkin bilgi eksikliği bu veri kaybına nedne olmuş olabilir.

Problem Davranış Ölçeği genelinde ve *Dışa Yönelim*, *Anti Sosyal* alt boyutlarındaki farkın hangi gruplar arasında olduğunu anlamak amacıyla fark çıkan gruplara **Mann Whitney U** testi yapılmış ve gruplar arasında tek tek karşılaştırmaya gidilmiştir. Bunun neticesinde; *Dışa Yönelim* alt boyutunda farkın okul öncesi eğitimde ilk yılları olan çocuklarla ikinci yıllarında olan çocuklar arasında olduğu belirlenmiştir. Mann Whitney U testi sonucunda elde edilen sıra ortalamalarına göre *Dışa Yönelim* alt boyutunda okul öncesi eğitime; ilk yıl devam edenlerin (sıra ortalaması= 108.81) ikinci yıl devam edenlere (sıra ortalaması=139.52) oranla daha az problem davranışlara sahip oldukları saptanmıştır.

Anti Sosyal alt boyutunda ilk yıl devam edenlerle ikinci yıl devam edenler, ilk yıl devam edenlerle üçüncü yıl devam edenler, ilk yıl devam edenlerle dördüncü yıl devam edenler arasında olduğu belirlenmiştir. *Anti Sosyal* alt boyutunda ilk yıl devam edenlerin (sıra ortalaması= 114.94) ikinci yıl devam edenlere (sıra ortalaması=130.82) oranla, ilk yıl devam edenlerin (sıra ortalaması= 94.92) üçüncü yıl devam edenlere (sıra ortalaması=111.12) oranla, ilk yıl devam edenlerin (sıra ortalaması= 72.93)

dördüncü yıl devam edenlere (sıra ortalaması=104.50) oranla daha az problem davranışlara sahip oldukları saptanmıştır.

Problem Davranış Ölçeği'nin genelinde farkın ilk yıl devam edenlerle ikinci yıl devam edenler, ilk yıl devam edenlerle üçüncü yıl devam edenler arasında olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Problem Davranış Ölçeği'nin genelinde ilk yıl devam edenlerin (sıra ortalaması= 108.70) ikinci yıl devam edenlere (sıra ortalaması=139.68) oranla, ilk yıl devam edenlerin (sıra ortalaması= 94.20) üçüncü yıl devam edenlere (sıra ortalaması=112.94) oranla daha az problem davranışlara sahip oldukları saptanmıştır.

Yapılan araştırmalarda (Akman, 1987; Tuğrul, 1991; Peisner-Feinberg vd., 2001; Ramazan vd., 2004) uzun süre nitelikli bir şekilde verilen okul öncesi eğitimin çocukların sosyal ve duygusal yönden gelişimlerini olumlu yönde desteklediği yönünde bulgular mevcuttur. Ancak araştırmada okul öncesi eğitim kurumunda ilk yılda olan çocukların iki ve üç yıldan beri okul öncesi eğitimi kurumuna devam eden çocuklara göre daha az problem davranışlara sahip olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Bu bulgu şimdiye kadar yapılan araştırma bulgularını desteklememektedir. Bu durumun farklı nedenlerinin olacağı düşünülmektedir.

Çocuklar biyolojik faktörler, aile içi iletişim eksikliği, dağılmış aile, anne baba tutumları gibi birçok farklı nedene dayalı olarak davranış problemleri gösterebilirler. Problemleri davranışların çözümü de psikolog, psikiyatrist, ebeveynin bilinçlendirilmesi, uygun eğitim programı ile destekleme gibi farklı etki kaynaklarının bir araya gelmesi ile daha kolay aşılabilir. Okul aile işbirliği içerisinde çocuklardaki problem davranışların nedenlerinin saptanarak uygun çözüm yollarına birlikte karar verilmesi gerekmektedir. Zira problem davranışlar tek bir nedene dayandırılmayacağı gibi çözümü için başvurulan psikolojik ve eğitimsel desteklerin bazen uzun zaman dilimine yayılması; tutarlı ve kararlı bir şekilde devam ettirilmesi gerekebilir. Bu noktada okul ve ailenin dayanışması ise temel noktayı oluşturmaktadır. Bu işbirliğinin yeterince gerçekleşmediği durumlarda okul tek başına yeterli olamayabilmektedir.

Aileler engelli çocuğa sahip olma durumunda olduğu gibi, bazen davranış problemleri sergileyen çocuklarının bu davranışlarını ilk zamanlar kabullenmekte zorlanabilmektedir. Söz konusu durum çocuklarda görülen davranış problemlerinin önlenmesini geciktirebilir. Sınıf içindeki diğer çocuklar arkadaşlarının uzun süre devam eden saldırgan davranışlarına karşı savunma amaçlı aynı şekilde karşılık verebilirler. Aileler okula yeni başlayan çocuğa olumlu davranışları kazandırmaya çalışırken ilerleyen yıllarda çocuğunun sınıf içinde bazı çocuklar tarafından ezilmemesi için, kendini savunması adına saldırgan davranışlara aynı şekilde karşılık vermesini destekledikleri de düşünülebilir.

Sezer (2004), okul öncesi dönemde sık görülen davranış problemlerine ilişkin öğretmen görüşlerini araştırdığı çalışmasında; öğretmenlerin % 82'sinin okulda psikolog, sosyal çalışmacı, psikolojik danışman gibi başvuru kaynaklarının olması gerektiğini dile getirdiklerini belirlemiştir. Öğretmenlerin % 89'u problem davranışlara ilişkin hizmet içi eğitim almak istediklerini belirtmişlerdir. Diğer taraftan öğretmenlerin ailelerin çocuklarda görülen problem davranışların çözümü için yeterince çaba harcamadıklarını dile getirmişlerdir. Gürşimsek vd. (2004), problem davranışlara yönelik yaptığı araştırmada; ailenin eğitime katılımı ile çocukların problem davranışları arasında ilişki olduğunu saptamışlardır. Araştırmada ailenin eğitime katılımı azaldıkça çocuklarda dikkat eksikliği-hiperaktivite; korku ve kaygı; düşmanlık ve saldırganlık puanları gibi problem davranış puanlarında artış olduğu bulgularına ulaşmıştır.

Aile içi iletişim bozukluğu, eşler arası anlaşmazlık ve şiddet erkek çocuklarında saldırganlık ya da içe kapanıklık gibi davranış problemleri meydana getirebilmektedir. (Yörükoğlu, 1999: 349). Anne sevgisini göstermediği yerde babanın otoritesinin hissettirilmesi, babanın çocuk üzerindeki aşırı baskısı da çocuğu saldırgan ve kavgacı davranışlarının nedeni olabilmektedir (Çiftçi, 1991:26). Gürşimsek vd. (2004), annelerin ruhsal durumları ile çocukların problem davranışları arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırmalarında; annelerin obsesif-kompulsif bozukluk puanları, kişilerarası duyarlılık, depresyon, anksiyete, düşmanlık, fobik anksiyete, psikotizm puanları yükseldikçe çocuklarda dikkat eksikliği-hiperaktivite, korku ve kaygı, düşmanlık-saldırganlık puanlarında artış olduğu saptanmıştır. Peterson ve Zill (1986), Reid ve Crisafulli (1990), Stedelman vd. (2007), yapılan araştırmalarda aile içi

düzensizliklerin, anlaşmazlıkların ve aile çocuk etkileşiminin sağlıklı olmamasının çocuklarda problem davranışların kaynağını oluşturabileceğinden söz etmektedirler. Alisinanoğlu ve Ulutaş (2000), çocukluk yıllarında çocuğun fiziksel ya da psikolojik olarak aşırı baskı altında tutulmasının, anne ve babanın aşırı koruyucu ya da birbiriyle çelişen tutarsız tutumlarının ve boşanma gibi durumların çocuklarda kaygının oluşmasına neden olabildiğini belirtmektedirler.

Çocukların gelişimsel yetersizliklerinin bulunması da davranış problemlerine neden olabilmektedir. Saldırganlık tiroid bezinin düzensiz çalışması, sinir sistemi ile ilgili hastalıklar gibi biyolojik faktörlerle birlikte; ailede ihmal ya da şımartılma sonucu da meydana gelebilmektedir. Bununla birlikte üstün zekalı çocuklar da problem davranışlarla dikkati çekebilmektedirler. Problem davranışlarla arkadaşları ve çevresi tarafından dışlanan çocuk çevresine karşı kin beslemeye başlayabilmektedir. Anarşik olaylar üzerine yapılan araştırmalarda bu olaylara karışan bireylerin bazılarının üstün zekâlı oldukları saptanmıştır. Çocukluk çağında çocuğun zekâsının ve yeteneklerinin uygun bir şekilde kanaliz edilemediğinde ileriki yaşlarda da devam riski bulunmaktadır (Çakmaklı, 2004: 277-278).

Okul öncesi dönemde davranışların model alma yoluyla etkili bir şekilde kazanıldığı düşünüldüğünde şiddet içeren çizgi filmler, bilgisayar oyunları ve medyanın da olumsuz etkisinin göz ardı edilmemesi gerekmektedir. Çocuklar istediklerini elde etmede şiddeti bir araç olarak kullanabilmektedirler (Bingham,2001:4; McArthur, 2002:183; Simith vd., 2003:201; Freeman vd. , 2003:131).

Öğretmen-çocuk iletişimi, program ve fiziksel çevre düzenlemesi okul öncesi eğitimi kurumlarında niteliği belirleyen etkenlerdendir (Kandır, 2003.36-38). Okul öncesinde okullaşma oranının yaygınlaştırılması kapsamında yapılan çalışmalardaki hız seviyesinin verilecek eğitimin niteliği ile aynı paralelde olmadığı görülmektedir. Okul öncesi eğitim kurumları iç ve dış mekanları açısından yetersizlik göstermektedir (Arı,2003:33).Kalabalık sınıflar, sınıf içi ve bahçede yeterli oyun alanı ve oyun araç-gerecinin olmayışı, yardımcı öğretmen ve bakıcı anne yetersizliği gibi fiziksel ve eğitimsel koşullardaki yetersizliklerin de problem davranışları arttırabileceği düşünülmektedir.

Arı (2003: 33), 1990 öncesinde bazı kolejlerin sınavla öğrenci aldığını ve o dönemde bu özel okulların sınavlarına öğrenci hazırlayan bazı anaokullarının bulunduğundan söz etmektedir. Söz konusu anaokullarında fen, matematik, dil ve kavram öğretimine yoğun bir şekilde ağırlık verildiğini de belirtmektedir. 1995 yılında Milli Eğitim Bakanlığı tarafından geliştirilen okul öncesi eğitim programlarında çocukların tüm gelişim özellikleri, ilgi ve gereksinimleri dikkate alınarak geliştirilmiştir.

Günümüzde okul öncesi eğitim kurumlarında uygulanan programlar çocukların tüm gelişim alanların destekleyecek şekilde düzenlenmiştir. Ancak uygulama düzeyinde öğretmenlerin hangi gelişim alanlarına daha fazla ağırlık verdiğinin belirlenmesinin yararlı olacağı düşünülmektedir. Zira ülkemiz koşullarında tüm çocukların tek bir sınava doğru yönlendirildiği ve ancak bu sınavdan elde edeceği başarı doğrultusunda nitelikli bir meslek edineceği tüm öğretim kademelerindeki öğretmenler ve aileler tarafından bilinmektedir. Söz konusu düşünce çocukların bilişsel yönden daha fazla geliştirilmesi zorunluluğunu ön plana çıkarmaktadır. Bu noktada ise çocuğun daha fazla ilerleme kaydettiği okul öncesi eğitimi dikkati çekmektedir. Çocuğunu 3-4 yıl okul öncesi eğitim kurumlarına göndermek durumunda olan aileler ise çocuklarının bilişsel gelişimindeki ilerlemeyi birinci derecede okuldan beklemeleri de doğaldır. Bu bağlamda okul öncesi eğitimde de hem ailelerin hem de eğitimcilerin akademik başarıya ve bireysel yetenekleri geliştirmeye daha fazla önem veriyor olmalarının da en önemli etken olduğu düşünülmektedir. Akademik başarı ve bireysel yeteneklerle ön plana çıkan çocuğun davranışlarındaki bazı olumsuzluklar dikkate alınmadığında ve sosyal ve duygusal yönden gelişimi yeterince desteklemediğinde problem davranışların ortaya çıkma olasılığı da artabilmektedir.

Söz konusu faktörlerin tümü dikkate alındığına okul öncesi eğitime devam süresinin çocuğun problem davranışlar üzerinde tek başına yeterli olamayacağı; oldukça geniş ve birbirinin içerisindeki etkenlerin bunda ortak rol oynadığı görülmektedir. Bu bağlamda, ailenin duyarlılık kazanması, öğretmenin hizmet içi eğitimle ve okul içi uzman yardımıyla desteklenmesi, varsa biyolojik faktörlerin saptanarak tedavi edilmesinin yararlı olacağı söylenebilir. En önemli nokta ise hem ailede hem de okulda en az akademik başarı kadar sosyal ve duygusal gelişime ağırlık verilmesi önem taşımaktadır.

5. Problem Davranış-Tam Aileye Sahip Olma

Tablo 5’de çocukların tam aileye sahip olup olmadıklarına göre Problem Davranış Ölçeği ve alt boyutlarına ilişkin Mann Whitney U testi sonuçları verilmiştir.

Tablo 5. Çocukların Tam Aileye Sahip Olup Olmadıklarına Göre Problem Davranış Ölçeği ve Alt Boyutlarına İlişkin Mann Whitney U Testi Sonuçları

PROBLEM DAVRANIŞ ÖLÇEĞİ	Boyutlar	Grup	n	Sıra Ort.	Sıra Topl.	U	p
	Dışa Yönelim	Tam Aile		294	154.76	45499.50	2134.500
Dağılmış Aile			18	184.92	3328.50		
Toplam			312				
İçe Yönelim	Tam Aile		294	155.37	45679.00	2314.000	.352
	Dağılmış Aile		18	174.94	3149.00		
	Toplam		312				
Anti Sosyal	Tam Aile		294	155.72	45782.50	2417.500	.444
	Dağılmış Aile		18	169.19	3045.50		
	Toplam		312				
Ben Merkezci	Tam Aile		294	155.19	45627.00	2262.000	.286
	Dağılmış Aile		18	177.83	3201.00		
	Toplam		312				
GENEL	Tam Aile		294	154.99	45567.50	2202.500	.230
	Dağılmış Aile		18	181.14	3260.50		
	Toplam		312				

Tablo 5 incelendiğinde; araştırmaya alınan çocukların tam aileye sahip olup olmadıklarına göre Problem Davranış Ölçeği genelinden ($U=2202.500$, $p>0.05$) ve *Dışa Yönelim* ($U=2134.500$, $p>0.05$) *İçe Yönelim* ($U=2314.000$, $p>0.05$), *Anti Sosyal* ($U=2417.500$, $p>0.05$), *Ben Merkezci* ($U=2262.500$, $p>0.05$) alt boyutlarından aldıkları puanlar arasında anlamlı farklılık bulunmamaktadır. Kişisel bilgi formlarından 18’inde bu bilgi hanesi boş bırakılmıştır.

Araştırmada çocukların problem davranışları tam ya da dağılmış aileye sahip olma durumlarına göre anlamlı farklılık göstermemiştir. Bununla birlikte Problem Davranış Ölçeği’nin tümünde ve alt boyutlarında dağılmış aileye sahip olan çocukların sıra ortalamaları tam aileye sahip olan çocuklara oranla daha yüksektir. Başka bir ifadeyle dağılmış aileye sahip çocuklar tam aileye sahip olan çocuklara göre daha fazla problem davranışlar göstermektedir. Problem Davranış Ölçeği’nin tümünde, tam aileye sahip çocukların sıra ortalaması 154.99 iken, dağılmış aileye sahip çocukların sıra ortalaması 181.14’dür. Söz konusu durum literatürdeki bulgularla da paralellik göstermektedir.

Ailenin dağılması okul öncesi dönem çocuğunun kolaylıkla kavrayabileceği ve kabullenebileceği bir durum değildir. Özellikle çocuk anne ile yaşıyorsa babayı kaybetmenin korkusunu anneye aşırı bağlanarak gidermeye çalışmaktadır. Sürekli ağlamalar, öfke nöbetleri şeklinde kendini gösteren panik durumuna, huysuzluk, saldırganlık, hırçınlık ve tedirginlik gibi davranışlar da eşlik edebilmektedir. Bu olumsuz etkiyi en aza indirmek için anne ve babanın çocuğa karşı davranışlarında tutarlı ve sevgi dolu olmaları; birbirlerine karşı ise saygılı olmaları önemlidir. Ölüm nedeniyle ayrılıklarda da çocuk benzer davranışlar sergilemektedir. Bu noktada da ölen ebeveynin yerini dolduracak kişinin çocukla kurduğu ilişkinin niteliği belirleyici rol oynamaktadır (Yörükoğlu,1998: 270–272).Anne ve babalar boşandıktan bir süre sonra farklı bireylerle evlenerek yeniden aile kurabilmektedirler. Yeni kurulan aile farklı

sorumlulukları da beraberinde getirirken iki taraf için de güçlüklerle dolu olabilmektedir. Bununla birlikte boşanma ebeveynlerin çocuklarıyla olan iletişimlerini özellikle de annenin erkek çocukla olan etkileşimini zayıflatabilmektedir (Gander ve Gardiner, 1998:285-286). Araştırma sonuçları değerlendirildiğinde boşanmadan en çok zarar görenlerin çocuklar olduğunu söyleyebilmek mümkündür. Özdal (2003), anne-babası ile yaşayan ve baba yoksunu olan çocukların kaygı düzeylerini belirlemek ve bazı değişkenlerin kaygı düzeyi üzerinde farklılık yaratıp yaratmadığını inceleyen bir araştırma yapmıştır. Araştırmada, baba yoksunu olan çocukların sosyoekonomik düzey, yaş, cinsiyet, kardeş sayısı, doğum sırası, anne ve babanın öğrenim düzeyi gibi değişkenler açısından durumluk ve sürekli kaygıları anne-babasıyla yaşayan çocuklarından yüksek olduğu saptanmıştır

Araştırma sonuçlarında çocukların problem davranışları tam aileye sahip olup olmama durumuna göre değişmemekle birlikte; dağılmış aileye sahip çocukların problem davranış puanlarının daha yüksek olduğu görülmektedir. Literatür bilgileri dikkate alınarak değerlendirildiğinde bunun beklenen bir sonuç olduğunu söyleyebilmek mümkündür. Bununla birlikte dağılmış aileye sahip çocukların sayısının (n=18) tam aileye sahip çocuklara (n=294) göre oldukça az olması da bu sonucu meydana getirmiş olabilir.

6. Problem Davranış-Anne Öğrenim Düzeyi

Tablo 6’da çocukların anne öğrenim düzeylerine göre Problem Davranış Ölçeği ve alt boyutlarına ilişkin Kruskal Wallis H Testi sonuçları verilmiştir.

Tablo 6.Çocukların Anne Öğrenim Düzeylerine Göre Problem Davranış Ölçeği ve Alt Boyutlarına İlişkin Kruskal Wallis H Testi Sonuçları

PROBLEM DAVRANIŞ ÖLÇEĞİ	Boyutlar	Grup	n	Sıra Ort.	sd	X ²	p
	Dışa Yönelim		Okur Yazar değil	1	62.00	6	8.798
Okur yazar			2	269.25			
İlkokul mezunu			36	178.11			
Ortaokul mezunu			17	145.71			
Lise mezunu			135	151.76			
Yüksek okul- Üniversite mezunu			125	171.24			
Lisans üstü mezunu			9	177.06			
Toplam			325				
İçe Yönelim		Okur Yazar değil	1	69.00	6	10.440	.107
		Okur yazar	2	315.00			
		İlkokul mezunu	36	150.61			
		Ortaokul mezunu	17	150.38			
		Lise mezunu	135	156.86			
		Yüksek okul- Üniversite mezunu	125	171.02			
		Lisans üstü mezunu	9	193.83			
		Toplam	325				
Anti Sosyal		Okur Yazar değil	1	115.00	6	4.485	.611
		Okur yazar	2	217.00			
		İlkokul mezunu	36	164.68			
		Ortaokul mezunu	17	146.09			
		Lise mezunu	135	157.17			
		Yüksek okul- Üniversite mezunu	125	169.32			
		Lisans üstü mezunu	9	181.22			
		Toplam	325				
Ben Merkezci		Okur Yazar değil	1	62.00	6	9.919	.128
		Okur yazar	2	308.75			

		İlkokul mezunu	36	158.35			
		Ortaokul mezunu	17	125.74			
		Lise mezunu	135	163.11			
		Yüksek okul- Üniversite mezunu	125	168.55			
		Lisans üstü mezunu	9	152.00			
		Toplam	325				
	GENEL	Okur Yazar değil	1	37.00	6	10.394	.109
		Okur yazar	2	291.25			
		İlkokul mezunu	36	170.64			
		Ortaokul mezunu	17	132.94			
		Lise mezunu	135	154.29			
		Yüksek okul- Üniversite mezunu	125	171.55			
		Lisans üstü mezunu	9	186.61			
		Toplam	325				

Tablo 6 incelendiğinde; araştırmaya alınan çocukların anne öğrenim durumlarına göre Problem Davranış Ölçeği'nin genelinden ($X^2_{(6)}=10.394$, $p>0.05$), *Dışa Yönelim* ($X^2_{(6)}=8.798$, $p>0.05$), *İçe Yönelim* ($X^2_{(6)}=10.440$, $p>0.05$), *Anti Sosyal* ($X^2_{(6)}=4.485$, $p>0.05$) ve *Ben Merkezci* ($X^2_{(6)}=9.919$, $p>0.05$) alt boyutlarından aldıkları puanlar arasında anlamlı farklılık bulunmadığı görülmektedir. Kişisel bilgi formlarından 5'inde bu bilgi hanesi boş bırakılmıştır.

Dizman (2003), ilköğretim dördüncü ve beşinci sınıfa devam eden çocukların saldırganlık düzeylerini bazı değişkenlere göre inceleyen araştırmasında anne öğrenim düzeyi düştükçe çocukların saldırganlık puanlarında yükselme olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Güven vd.(2004)'nin yaptığı araştırmada anne öğrenim düzeyi arttıkça grupların sosyal duygusal uyum puanlarının anlamlı derecede arttığı bulgusuna ulaşılmıştır. Tuğrul (1991), anaokulu eğitimi alan ve almayan çocukların ruhsal uyumlarını incelediği araştırmasında annenin öğrenim düzeyinin çocukların ruhsal uyum davranışları üzerinde önemli farklılık yaratmadığı sonucuna ulaşmıştır. İstatistiksel olarak anlamlı farklılık olmamasına rağmen anne öğrenim düzeyi düştükçe çocuklardaki ruhsal uyum problemlerinde artış olduğu saptanmıştır.

Yukarıdaki araştırmalarda anne öğrenim düzeyi yükseldikçe çocukların psikososyal gelişimlerini de olumlu etkilediği yönünde bulgular mevcuttur. Bu bulguların aksine Tablo 6'ya göre, anne öğrenim düzeyine göre çocukların problem davranışları arasında anlamlı farklılık bulunmamakla birlikte; Problem Davranış Ölçeği'nin tümünde ve alt boyutlarında anne öğrenim düzeyleri ile çocukların sıra ortalamaları da değişkenlik göstermektedir. Bu durum çocuklardaki problem davranışlarda annenin öğrenim düzeyinin belirgin etkisinin görülmediği şeklinde yorumlanabilir. Hangi öğrenim düzeyinde olursa olsun ebeveynlik becerileri ve kişisel gelişim yönünden kendini geliştirmiş annelerin çocuklarının daha az problem davranışlara sahip olabileceği düşünülmektedir. Araştırma sonuçları dikkate alındığında hem kişisel hem de ebeveynlikle ilgili becerilerin geliştirilmesine yönelik kursların gerekliliği bir kez daha anlaşılmaktadır. Yavuzer (2007:365-371)'in Ana Baba Okulu adlı projesinde son 14 yıl boyunca 17.000 anne ve babanın katıldığı kurslarda 10 dönem boyunca her dönem katılımcıların çoğunu kadınların oluşturduğu bilgisi ebeveynlik becerilerini geliştirmeleri konusunda aktif çaba göstermelerinin göstergesi olarak yorumlanabilir.

7.Problem Davranış-Baba Öğrenim Durumu

Tablo 7'de Çocukların Baba Öğrenim Düzeylerine Göre Problem Davranış Ölçeği ve Alt Boyutlarına İlişkin Kruskal Wallis H Testi Sonuçları

Tablo 7.Çocukların Baba Öğrenim Düzeylerine Göre Problem Davranış Ölçeği ve Alt Boyutlarına İlişkin Kruskal Wallis H Testi Sonuçları

PROBLEM DAVRANIŞ ÖLÇEĞİ	Boyutlar	Grup	n	Sıra Ort.	sd	X^2	p
	Dışa Yönelim	İlkokul		14	178.32	4	2.271
Ortaokul			8	164.81			
Lise			134	159.74			
Yüksek okul-Üniversite			159	161.09			
Lisans üstü			9	201.78			
Toplam			324				
İçe Yönelim	İlkokul		14	218.96	4	11.081	.026*
	Ortaokul		8	127.50			
	Lise		134	155.00			
	Yüksek okul-Üniversite		159	162.48			
	Lisans üstü		9	217.72			
	Toplam		324				
Anti Sosyal	İlkokul		14	162.96	4	8.815	.066
	Ortaokul		8	132.12			
	Lise		134	154.32			
	Yüksek okul-Üniversite		159	167.68			
	Lisans üstü		9	219.17			
	Toplam		324				
Ben Merkezci	İlkokul		14	179.79	4	1.895	.755
	Ortaokul		8	151.44			
	Lise		134	156.11			
	Yüksek okul-Üniversite		159	165.86			
	Lisans üstü		9	181.22			
	Toplam		324				
GENEL	İlkokul		14	189.64	4	4.914	.296
	Ortaokul		8	152.56			
	Lise		134	156.87			
	Yüksek okul-Üniversite		159	162.24			
	Lisans üstü		9	217.50			
	Toplam		324				

* $p < 0.05$

Tablo 7 incelendiğinde; araştırmaya katılan çocukların baba öğrenim düzeylerine göre Problem Davranış Ölçeği'nden ($X^2_{(4)}=4.914$, $p>0.05$) ve *Dışa Yönelim* ($X^2_{(4)}=2.271$, $p>0.05$), *Anti Sosyal* ($X^2_{(4)}=8.815$, $p>0.05$), *Ben Merkezci* ($X^2_{(4)}=1.895$, $p>0.05$) alt boyutlarından aldıkları puanlar arasında anlamlı farklılık bulunmadığı görülmektedir. Bununla birlikte *İçe Yönelim* ($X^2_{(4)}=11.081$, $p<0.05$) alt boyutunda çocukların baba öğrenim düzeylerine göre aldıkları puanları arasında anlamlı farklılık saptanmıştır. Farkın hangi gruplar arasında olduğunu anlamak amacıyla ilgili alt boyuta **Mann Whitney U** testi yapılmış ve gruplar arasında tek tek karşılaştırmaya gidilmiştir. **Mann Whitney U** testi sonucunda elde edilen sıra ortalamalarına göre; babası ortaokul mezunu olanların (sıra ortalaması= 7.56) ilkokul mezunu olanlara (sıra ortalaması=13.75) oranla, lise mezunu olan çocukların (sıra ortalaması= 71.78) ilkokul mezunu olanlara (sıra ortalaması=100.54) oranla, yüksek okul-üniversite mezunu olanların (sıra ortalaması= 84.51) ilkokul mezunu olanlara (sıra ortalaması=115.25) oranla ve lise mezunu olanların (sıra ortalaması= 70.29) lisansüstü eğitim almış olanlara (sıra ortalaması=97.44) oranla *İçe Yönelim* boyutunda daha daha az problem davranışlara sahip oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Kişisel bilgi formlarından 6'sında bu bilgi hanesi boş bırakılmıştır.

Dizman (2003), ilköğretim dört ve beşinci sınıf çocukları ile yaptığı araştırmada; babası okuma yazma bilmeyen çocukların saldırganlık puanlarının daha yüksek olduğu bulgusuna ulaşmıştır. Arslan ve Durmaz Kandaz (2004), babaların 3–6 yaş grubundaki çocukların eğitimine ve bakımına katılım durumlarının psikososyal davranışlara etkisini inceleyen bir araştırma yapmışlardır. Araştırmada babanın eğitimi düzeyinin çocukların psikososyal davranışlar üzerinde özgün katkısının olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Seğer vd.(2007), çocuğu okul öncesi eğitimi kurumuna devam eden babaların bazı kişisel özelliklerine göre babaların babalık tutumlarını inceleyen bir araştırma yapmışlardır. Araştırmada babaların öğrenim düzeyi arttıkça babalığa yönelik genel ilgi ve tutumunun daha olumlu olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Poyraz (2007), 6 yaş çocuğu olan babaların kendi babalık rolünü algılamaları ile ebeveynlerinin ebeveynlik tutumları arasındaki ilişkiyi inceleyen bir araştırma yapmıştır. Araştırmada babanın öğrenim düzeyi yükseldikçe babalık rolüne ilişkin tutumunun daha olumlu olduğu saptanmıştır. Babalığa karşı olumlu tutuma sahip olan babaların çocuklarıyla daha sağlıklı ilişkiler kurabilecekleri, daha nitelikli zaman ayırabilecekleri yorumu yapılabilir. Şehirli (2007) yaptığı araştırmada, babası ilköğretim mezunu olan 5-6 yaş çocuklarının babası lise ve üniversite mezunu olan çocuklara göre daha fazla uyumsuz davranışlar gösterdikleri bulgusuna ulaşmıştır.

Problem Davranış Ölçeği'nin tümü ve *Dışa Yönelim, Antisosyal, Ben Merkezci* alt boyutlarında babası lisans üstü öğrenime sahip çocukların sıra ortalaması puanlarının diğerlerine göre yüksek olması dikkat çekicidir. Başka bir ifadeyle babası lisans üstü mezunu olan çocuklar daha fazla problem davranışlara sahiptir. Problem Davranış Ölçeği'nin toplamında ve *Dışa Yönelim, Ben Merkezci* alt boyutlarında babası lisans üstü mezunu çocuklardan sonra babası ilköğretim mezunu olan çocukların daha fazla problem davranışlara sahip olduğu görülmektedir. *Anti Sosyal* alt boyutta ise ikinci sırada davranış problemine sahip çocuklar, babası yükseköğretim-üniversite mezunu olan çocuklardır. Bu durum yükseköğretim-üniversite mezunu olan babaların çocuklarından beklentilerini yüksek tutmaları ya da çalışma koşullarının yoğunluğu nedeniyle çocuklarına nitelikli zaman ayıramamasının bir sonucu olabilir. İlköğretim mezunu babaların ise ebeveynlikle ilgili geleneksel çocuk yetiştirme biçimleri çocukların problem davranışlarının nedeni olabilir.

8.Problem Davranış-Anne Mesleği

Tablo 8'de çocukların anne mesleğine göre Problem Davranış Ölçeği ve alt boyutlarına ilişkin Kruskal Wallis H Testi sonuçları verilmiştir.

Tablo 8.Çocukların Anne Mesleğine Göre Problem Davranış Ölçeği ve Alt Boyutlarına İlişkin Kruskal Wallis H Testi Sonuçları

PROBLEM DAVRANIŞ ÖLÇEĞİ	Boyutlar	Grup	n	Sıra Ort.	sd	X ²	p
	Dışa Yönelim	Çalışmıyor		141	149.51	5	6.315
Memur			52	151.16			
İşçi			20	174.23			
Profesyonel meslek			66	171.35			
Serbest Meslek			18	191.22			
Tekniker ve Yardımcı Profesyonel Meslek			19	153.08			
Toplam			316				
İçe Yönelim	Çalışmıyor		141	150.49	5	6.259	.258
	Memur		52	156.60			
	İşçi		20	165.03			
	Profesyonel meslek		66	179.19			
	Serbest Meslek		18	168.58			
	Tekniker ve Yardımcı Profesyonel Meslek		19	134.89			
	Toplam		316				
Anti Sosyal	Çalışmıyor		141	148.59	5	6.625	.250
	Memur		52	160.88			
	İşçi		20	176.80			
	Profesyonel meslek		66	169.17			

		Serbest Meslek	18	178.17	5	2.759	.737
		Tekniker ve Yardımcı Profesyonel Meslek	19	150.55			
		Toplam	316				
	Ben Merkezci	Çalışmıyor	141	154.17			
		Memur	52	153.71			
		İşçi	20	158.20			
		Profesyonel meslek	66	167.55			
		Serbest Meslek	18	183.11			
		Tekniker ve Yardımcı Profesyonel Meslek	19	149.32			
		Toplam	316				
	GENEL	Çalışmıyor	141	150.01			
		Memur	52	149.86			
		İşçi	20	163.98			
		Profesyonel meslek	66	176.96			
Serbest Meslek		18	188.19				
Tekniker ve Yardımcı Profesyonel Meslek		19	147.11				
Toplam		316					

p>0.05

Tablo 8 incelendiğinde; araştırmaya katılan çocukların anne mesleğine göre Problem Davranış Ölçeği genelinden ($X^2_{(6)}=10.768$, $p>0.05$) ve *Dışa yönelim* ($X^2_{(6)}=8.854$, $p>0.05$), *İçe Yönelim* ($X^2_{(6)}=7.169$, $p>0.05$), *Anti Sosyal* ($X^2_{(6)}=6.909$, $p>0.05$), *Ben Merkezci* ($X^2_{(6)}=8.599$, $p>0.05$) alt boyutlarından çocukların aldıkları puanlar arasında anlamlı farklılık olmadığı görülmektedir. Kişisel bilgi formlarından 14'ünde bu bilgi hanesi boş bırakılmıştır.

Bulut (2000) yaptığı araştırmada annenin çalışma durumuna göre altı yaş çocuklarında problem davranış puanları arasında anlamlı farklılık olmadığını saptamıştır. Orçan ve Deniz (2004) tarafından yapılan ve anaokuluna devam eden 6 yaş çocuklarının sosyal uyum puanlarının anne çalışma durumuna göre incelendiği araştırmada çocukların sosyal uyum puanlarının anne çalışma durumuna göre değişmediği bulgusuna ulaşılmıştır. Uzuner (2008), özel ve resmi okul öncesi eğitimi kurumlarına devam eden çocukların sosyal uyum ve becerilerini inceleyen araştırmasında, anlamlı farklılık bulunmamakla birlikte annesi çalışan çocukların sosyal uyumsuzluk puanlarının annesi çalışmayan çocuklara göre daha düşük olduğunu saptamıştır.

Araştırmada çocukların anne mesleğine göre problem davranışlara sahip olma düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık olmadığı saptanmıştır. Bu bulgunun Orçan ve Deniz (2004)'in ve Bulut (2000)'ün araştırma sonuçlarına paralel olduğu düşünülebilir. Bu durumda annenin farklı meslek gruplarında da olsa çocuğuna nitelikli vakit ayırması ile ilişkili olduğu söylenebilir. Annenin mesleki durumunun çocukların davranışları üzerindeki etkisi bazı faktörlere bağlı olarak değişebilmektedir. Annenin ev işleri, çocuk bakımı vb. ev içi sorumluluklarının paylaşılması ve annenin çalıştığı zaman diliminde çocuğuna nitelikli bir bakım ve eğitim verebilecek kişi ya da kurumlara bırakılması, aile içi ilişkilerin niteliği gibi faktörler annenin çalışma zamanının dışında çocuğuna daha nitelikli vakit ayırabilmesine zemin hazırlayabilmek açısından önem taşımaktadır. Zira çocuğun bırakıldığı kurum ya da kişilere olan güven annenin gün boyunca zihnini rahatlatacaktır. Eve geldiğinde evdeki sorumlulukların eş, yardımcı vb. kişiler tarafından paylaşılması da annenin evdeki iş yükünü büyük ölçüde hafifletecektir. Bu faktörler bir arada olduğunda annenin mesleki durumunun ya da çalışıp çalışmamasının çocuğu ile olan ilişkilerini etkilemeyeceği düşünülmektedir. Bu noktada annenin çocuğu ile geçireceği zamanın önemini kavramış olması ve buna fırsat verecek ortamı hazırlayabilmesi önem taşımaktadır.

9. Problem Davranış- Baba Mesleği

Tablo 9'da çocukların baba mesleğine göre Problem Davranış Ölçeği ve alt boyutlarına ilişkin Kruskal Wallis H Testi sonuçları verilmiştir.

Tablo 9.Örnekleme Alınan Çocukların Baba Mesleğine Göre Problem Davranış Ölçeği ve Alt Boyutlarına İlişkin Kruskal Wallis H Testi Sonuçları

PROBLEM DAVRANIŞ ÖLÇEĞİ	Boyut	Grup	n	Sıra Ort.	sd	X ²	p	
	Dışa Yönelim	İşsiz		2	240.50	6	9.465	.149
		Memur		78	148.90			
		İşçi		48	163.41			
		Profesyonel meslek		103	161.93			
		Serbest Meslek		74	178.17			
		Emekli		7	164.43			
		Tekniker ve Yardımcı Profesyonel Meslek		10	105.00			
		Toplam		322				
	İçe Yönelim	İşsiz		2	290.00	6	12.006	.062
Memur			78	146.52				
İşçi			48	171.61				
Profesyonel meslek			103	168.08				
Serbest Meslek			74	168.22				
Emekli			7	118.71				
Tekniker ve Yardımcı Profesyonel Meslek			10	116.60				
Toplam			322					
Anti Sosyal	İşsiz		2	273.25	6	13.474	.036*	
	Memur		78	154.01				
	İşçi		48	142.64				
	Profesyonel meslek		103	169.14				
	Serbest Meslek		74	173.54				
	Emekli		7	151.71				
	Tekniker ve Yardımcı Profesyonel		10	127.20				
	Toplam		322					
Ben Merkezci	İşsiz		2	214.25	6	6.457	.374	
	Memur		78	156.97				
	İşçi		48	171.05				
	Profesyonel meslek		103	171.08				
	Serbest Meslek		74	154.22				
	Emekli		7	135.50				
	Tekniker ve Yardımcı Profesyonel Meslek		10	113.75				
	Toplam		322					
GENEL	İşsiz		2	255.00	6	10.450	.107	
	Memur		78	148.49				
	İşçi		48	161.13				
	Profesyonel meslek		103	167.10				
	Serbest Meslek		74	175.14				
	Emekli		7	146.29				
	Tekniker ve Yardımcı Profesyonel Meslek		10	98.10				
	Toplam		322					

*P<0.05

Tablo 10 incelendiğinde; araştırmaya katılan çocukların baba mesleğine göre Problem Davranış Ölçeği'genelinden ($X^2_{(7)}=10.941$, $p>0.05$), *Dışa Yönelim* ($X^2_{(7)}=10.213$, $p>0.05$), *İçe Yönelim* ($X^2_{(7)}=12.346$, $p>0.05$), *Ben Merkezci* ($X^2_{(7)}= 6.457$, $p>0.05$) aldıkları puanlar arasında anlamlı farklılık

bulunmadığı görülmektedir. *Anti Sosyal* ($X^2_{(7)}=13,525$, $p<0,05$) alt boyutunda ise baba mesleğine göre çocukların aldıkları puanlar arasında anlamlı farklılık olduğu saptanmıştır. Farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek için Mann Whitney U Testi yapılarak gruplar tek tek karşılaştırılmıştır. Mann Whitney U Testi sonucunda *Anti Sosyal* alt boyutunda;

- Babası *işsiz* olan çocuklar (sıra ortalaması=68,75) babası *memur* olan çocuklara (sıra ortalaması=39,78 göre daha fazla problem davranışa sahiptirler.
 - Babası *işsiz* olan çocuklar (sıra ortalaması=44,50) babası *işçi* olan çocuklara (sıra ortalaması=24,71) göre daha fazla problem davranışa sahiptirler.
 - Babası *işsiz* olan çocuklar (sıra ortalaması=11,25) babası *tekniker ve yardımcı profesyonel meslek* gurubunda olan çocuklara (sıra ortalaması=5,55) göre daha fazla problem davranışlara sahiptirler.
 - Babası *profesyonel meslek* grubunda olan çocuklar (sıra ortalaması=79,86) babası *işçi* olan çocuklara (sıra ortalaması=67,71) göre daha fazla problem davranışa sahiptirler.
 - Babası *serbest meslek sahibi* olan çocuklar (sıra ortalaması=66,11) babası *işçi* olan çocuklara (sıra ortalaması=54,40) göre daha fazla problem davranışa sahiptirler.
- Kişisel bilgi formlarından 8'inde bu bilgi hanesi boş bırakılmıştır.

Snarey (1993:akt: Poyraz, 2007), çocuğun içten denetim odağının, psikososyal uyumunun, bağımsızlık ve olgunluk düzeyinin gelişmesinde babanın önemli etkiye sahip olduğundan söz etmektedir. Çocuğun uyumsuz davranışlarında baba da anne kadar önem taşımaktadır. Babanın otoriter tutum sergilediği ya da ilgisiz olduğu ailelerde çocuklarda utangaçlık, çekinme gibi kişilik özellikleri ortaya çıkabilmektedir. Babanın ilgi ve sevgi gösterdiği çocuklar arkadaşlık ilişkilerinde daha başarılı ve liderlik özelliklerine sahip olmaktadır (Özdal, 2003.15-16). Arslan ve Durmaz Kandaz (2004)'ın babaların 3–6 yaş çocukların eğitimine ve bakımına katılım durumlarının psikososyal davranışlarına etkisini inceleyen araştırmaları sonucunda; babanın çocuğuna aktif olarak ayırdığı zamanın çocuğun problemlerle baş etme becerisi üzerinde önemli etkisinin olduğu saptanmıştır. Kanlıkılıçer (2005) okul öncesi çocuklarının davranış problemlerinin tespitine yönelik yaptığı araştırmada, okul öncesi çocuklarının Davranış Problemleri Tarama Ölçeği'nin tümünden aldıkları puanların, çocukların baba mesleğine göre farklılaşmadığı bulgusuna ulaşmıştır. Ölçeğin alt boyutlarından olan *Endişeli ve Ağlamaklı Olma* boyutunda ise babası memur olan çocuklar ile babası emekli olan çocukların puanları arasında farklılık bulunmuştur. Bu farklılık babası memur olanlar lehine gerçekleşmiştir. Şehirli (2007) araştırmasında babası işçi olan çocukların babası öğretmen ve doktor olan çocuklara göre daha fazla uyumsuz davranışlara sahip olduğu bulgusuna ulaşmıştır. Crunuy ve Nluner (1972) baba yokluğu karşısında çocukların gösterdikleri davranışları inceleyen bir araştırma yapmışlardır. Araştırma sonucunda görevi gereği evden sık ve uzun süre ayrılan subay çocuklarının çocuklarda içe kapanıklık gibi bazı problem davranışlara neden olduğu bulgusuna ulaşılmıştır (Akt: Dönmezer:44). Poyraz (2007), babaların mesleklerine göre babalık rolünü algılamaları arasında önemli farklılık olmadığını saptamıştır. Ancak işveren ve memur babaların babalık rolünü algılama puanları diğer meslek grubundakilere göre daha yüksek bulunmuştur. Araştırmada babaların yoğun ve yorucu işlerde çalışmaları babalık rolünü etkileyebileceği yorumu yapılmıştır. Barling (1986), babaların çalışma koşulları ile çocukların problem davranışları arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmasında babaların çalışma koşullarından memnun olmadığı durumlarda çocuklarda hiperaktivite ve problem davranışların da arttığını belirtmektedir. Barling (1986), baba çocuk ilişkisinin nitelikli olduğu durumlarda bu olumsuz etkinin daha da fazla olduğunu ifade etmektedir.

Araştırmada babası işsiz olan çocukların diğer gruplara göre daha fazla problem davranışa sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu durumu işsizliğin meydana getirdiği sorunların aile içine yansımaların doğal bir sonucu olarak değerlendirebilmek mümkündür. Babası serbest meslek sahibi olan çocuklar ise babası işçi olan çocuklara göre daha fazla problem davranışa sahiptirler. Serbest meslek grubundaki babaların yoğun ve yorucu çalışma koşulları, aylık gelir dağılımının düzensiz olabilmesi gibi etkenlerin babanın çocuklarıyla olan ilişkilerine olumsuz olarak yansiyabileceği düşünülebilir.

Diğer taraftan babası profesyonel meslek sahibi olan çocuklar babası işçi olan çocuklara göre daha fazla problem davranışa sahiptirler. Profesyonel meslek sahibi babaların (doktor, akademisyen, öğretmen, avukat, mühendis vb.) yorucu ve yoğun çalışma koşulları nedeniyle çocuklarıyla nitelikli vakit

geçirememelerinin bir sonucu olarak değerlendirilebilir. Ayrıca kendi statülerine paralel olarak, çocuklarına karşı geliştirdikleri yüksek beklenti de bu sonucu meydana getirmiş olabilir.

Bulut (2000), babaların öğrenim seviyesi yükseldikçe demokratik tutumları ile birlikte koruyucu tutumlarının da arttığını belirtmektedir. Eminoğlu (2007), 4–5 yaş çocuklarının sosyal davranışları ile ebeveyn davranışları arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırmasında, yüksekokul mezunu babaların daha koruyucu tutum gösterdiklerini saptamıştır.

Profesyonel meslek sahibi babaların öğrenim seviyelerinin yüksek olduğu dikkate alınırsa babaların koruyucu tutumlarının da çocukları olumsuz etkilediği yorumu yapılabilir. Yorucu ve yoğun çalışma koşulları nedeniyle çocuğa nitelikli zaman ayıramama, yüksek beklenti ve koruyucu tutum gibi etkenler profesyonel meslek sahibi babaların çocuklarında daha fazla problem davranışlara neden olmuş olabilir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırmada Problem Davranış Ölçeği'nin alt boyutlarından olan *İçe Yönelim* ve *Ben Merkezci* boyutlarında puan ortalamalarının cinsiyete göre anlamlı farklılık göstermediği sonucuna ulaşılmıştır ($p>0.05$). Problem Davranış Ölçeği'nin genelinde, *Dışa Yönelim* ve *Anti Sosyal* alt boyutlarına ilişkin puan ortalamalarının ise kız çocuklarının lehine anlamlı farklılık gösterdiği saptanmıştır ($p<0.05$).

Çocukların kardeş sayılarına göre Problem Davranış Ölçeği' genelinden ve tüm alt boyutlarından aldıkları puanlar arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamaktadır ($p>0.05$). Çocukların doğum sıralarına göre Problem Davranış Ölçeği'nin *İçe Yönelim*, *Anti Sosyal*, *Ben Merkezci* alt boyutlarından aldıkları puanlar arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır ($p>0.05$). Problem Davranış Ölçeği genelinde ve *Dışa Yönelim* alt boyutunda ise çocukların doğum sıralarına göre aldıkları puanlar arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu saptanmıştır. *Dışa Yönelim* alt boyutunda ilk çocuk olanların ikiz olanlara oranla; son çocuk olanların ikiz olanlara oranla daha az problem davranışa sahip oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Problem Davranış Ölçeği'nin genelinde ise ilk çocuk olanların ikiz olanlara oranla, ortanca veya ortancalardan bir tanesi olanların ikiz olanlara oranla ve son çocuk olanların ikiz olanlara oranla daha az problem davranışa sahip oldukları saptanmıştır ($p<0.05$).

Çocukların okul öncesi eğitime devam etme sürelerine göre Problem Davranış Ölçeği'nin *İçe Yönelim* ve *Ben Merkezci* alt boyutlarından aldıkları puanlar arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır ($p>0.05$). Problem Davranış Ölçeği'nin genelinden ve *Dışa Yönelim*, *Anti Sosyal* alt boyutlarından ise çocukların aldıkları puanlar arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p<0.05$). Farkın bulunduğu boyutlarda ve ölçeğin genelinde okul öncesi eğitimde ilk yılda olan çocukların daha az problem davranışlara sahip olduğu saptanmıştır.

Çocukların tam aileye sahip olup olmadıklarına göre Problem Davranış Ölçeği genelinden ve tüm alt boyutlarından aldıkları puanlar arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamaktadır ($p>0.05$).

Çocukların anne öğrenim durumlarına göre Problem Davranış Ölçeği'nden aldıkları puanlar arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamaktadır ($p>0.05$). Çocukların baba öğrenim durumlarına göre Problem Davranış Ölçeğinden ve *Dışa Yönelim*, *Anti Sosyal*, *Ben Merkezci* alt boyutlarından aldıkları puanlar arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamaktadır ($p>0.05$). *İçe Yönelim* boyutunda ise çocukların baba öğrenim durumlarına göre çocukların puanları arasında anlamlı farklılık bulunmaktadır ($p<0.05$). Ortaokul mezunu olanların ilkökul mezunu olanlara oranla; lise mezunu olanların ilkökul mezunu olanlara oranla; yüksek okul-üniversite mezunu olanların ilkökul mezunu olanlara oranla ve lise mezunu olanların lisansüstü mezunu olanlara oranla *İçe Yönelim* boyutunda daha az problemliler oldukları sonucuna ulaşılmıştır.

Çocukların anne mesleğine göre Problem Davranış Ölçeği genelinden ve tüm alt boyutlardan aldıkları puanlar arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamaktadır ($p>0.05$). Baba mesleğine göre çocukların Problem Davranış Ölçeği genelinden aldıkları puanlar arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamaktadır. ($p>0.05$). Bununla birlikte *Anti Sosyal* alt boyutunda baba mesleğine göre çocukların aldıkları puanlar arasında anlamlı farklılık bulunmamaktadır ($p<0.05$).

Bu sonuçlar ışığında aşağıdaki öneriler verilebilir;

Aile içi çatışmalar, boşanma, aile içi iletişim bozuklukları, anne ve babanın olumlu ya da olumsuz kişilik özellikleri, kaygı, depresyon, uyum bozuklukları, olumsuz anne baba tutumları (cinsiyete ve doğum sırasına yönelik ayrımcılık, baskıcı tutum, tutarsızlık, vb.), yoksulluk, olumsuz çevre koşulları gibi çocukların sosyal duygusal gelişimleri üzerinde risk oluşturabilecek durumları iyileştirici planlamaların yapılması gerekmektedir. Ailelerin bu konudaki sorumluluklarını arttırmak için okul öncesi eğitimi kurumlarındaki rehberlik çalışmalarında ebeveynlerin katılımına önem verilmelidir. Bu çalışmalar aile ile ilgili konularda bilgilendirme etkinliklerinin yanısıra ailenin çocukla birlikte gerçekleştirebileceği etkinlik önerilerini de kapsayacak şekilde planlanmalıdır. Aileler için, çocuklarının akademik başarısına önem vermenin yanı sıra sosyal ve duygusal gelişimlerini de desteklemenin önemini kavrayabilecekleri eğitim programları hazırlanabilir. Okulda verilecek söz konusu eğitim programları ailelerin öğretmenlerden beklentilerini de şekillendirebilmek açısından önem taşıyacaktır. Zira akademik başarıya odaklanan aileler, öğretmeni de bu yönde yönlendirebilmektedir. Sosyal ve duygusal gelişimin eksik kaldığı bir çocuğun, zaman içerisinde akademik başarısını gösterebilmede zorlanacağı konusunda, aileleri bilinçlendirme çalışmalarının yararlı olacağı düşünülmektedir. Çocukların sosyal becerilerini destekleme ve problem davranışları azaltmada ailelerin evde gerçekleştirebilecekleri etkinlikler planlanabilir. Bu etkinlikler okuldaki eğitime paralel olarak devam ettirilebilir.

Ebeveynlik çocuk sahibi olunduğu anda kazanılacak bir beceri olmayıp; bireyin kişilik özelliklerinin yanı sıra ilgili bilgi ve becerilerin, bireyin yetiştiği aile, bulunduğu çevre gibi farklı faktörlerin etkileşimi sonucunda ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda ebeveynlik bilincinin oluşturulmasına yönelik eğitimin evlilik öncesinden itibaren farklı eğitim kademelerine yayılarak verilmesinin yararlı olacağı düşünülmektedir.

Araştırma bulguları, yapılmış diğer araştırma sonuçları ile birlikte değerlendirildiğinde babanın öğrenim seviyesi yükseldikçe çocukların davranış problemlerinde azalma olmaktadır. Bu sonuç öğrenim düzeyinin yükselmesiyle geleneksel yapıdaki baba figürünün de olumlu düzeyde değişebileceğinin göstergesi olarak değerlendirilebilir. Babanın çocuğun hayatındaki önemi düşünüldüğünde özellikle babalara yönelik eğitim programlarının geliştirilmesine ve yaygınlaştırılmasına önem verilmesinin yararlı olacağı düşünülmektedir.

Araştırmada ikiz çocukların ikiz olmayan çocuklara göre daha fazla davranış problemlerine sahip oldukları bulguları mevcuttur. İkiz çocuklara sahip ebeveynler, bu çocukların fiziksel görünüşleri aynı olsa da farklı bir birey oldukları düşüncesiyle hareket etmelerinin ve ikizlerin farklılıklarını ve bireyselliklerin keşfetmelerine yardımcı olacak davranışlar sergilemeleri konusunda aile eğitim programları aracılığıyla bilinçlendirilmelerinin yararlı olacağı düşünülmektedir.

Çocukların olumsuz davranışları yakın çevresinde model alabileceği dikkate alınacak olunursa şiddet içeren filmler, bilgisayar oyunları vb. unsurların iletişim organlarındaki yaygınlığının engellenmesi gerekmektedir. Bu noktada aile ile ilgili devlet birimleri ve Milli Eğitim Bakanlığı'nın yanı sıra şiddet içeren yayımlar konusunda toplumsal bilincin oluşturulması gerekmektedir. Bu olumsuz noktalar aileler ve eğitimciler tarafından dikkate alınarak çocuklar teknolojiden yararlanmayı öğrenmekle birlikte, teknolojinin zararlarından korunabilmek için eğitsel danışmanlıkların verilmesi gerekmektedir. Bununla birlikte; kitle iletişim araçları, aile ve çocuğun en kolay ulaşabileceği eğitim kaynağı olarak kullanılabilir. Düzenli olarak ve uzman kişilerce verilecek eğitim programlarının ve hazırlanacak kitaplar, dergiler aileler ve çocuklar üzerinde olumlu etkisinin olacağı düşünülmektedir.

Araştırma sonuçları yapılan diğer araştırmalarla birlikte değerlendirildiğinde okul öncesi dönemdeki çocuklarda problem davranışların engellenmesi için okul öncesi eğitim kurumlarında çocukların sosyal becerilerini daha çok destekleyecek eğitimi programlarına ağırlık verilmesinin

gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Problem davranışların ortadan kaldırılması disiplinlerarası bir çalışmayı gerektirmektedir. Okul öncesi eğitim kurumlarında psikolog ve sosyal hizmet uzmanı gibi eğitim elemanlarıyla ortak çalışmaların yararlı olacağı düşünülmektedir. Zira problem davranışlarla öğretmenin okulda tek başına üstesinden gelebilmesi mümkün değildir. Bu bağlamda okul öncesi eğitim kurumlarında daimi görevle psikolog, psikolojik danışman ve sosyal hizmet uzmanlarının görevlendirilmesinin yararlı olacağı düşünülmektedir. Öğretmenin sınıf içinde yardımcı öğretmenin olmadığı durumlarda çalışma koşulları ağırlaşabilmektedir. Birebir ilginin ön planda olduğu okul öncesi eğitimde sınıf içi çocuk sayılarının yardımcı öğretmen eksikliğinin meydana getirdiği problemler öğretmenler tarafından da dile getirilmektedir. Bu kapsamda yardımcı öğretmen eksikliklerinin yeni düzenlemelerle giderilmesinin yararlı olacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- AKMAN, Y. (1987). **Anaokulu Çocuklarında Görülen Ayrılık Kaygısının Giderilmesine Farklı Oyun Tekniklerinin Etkisi**. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Psikolojik Danışma ve Rehberlik Bilim Dalı: Ankara .
- ALİSİNANOĞLU, F. ve ULUTAŞ İ. (2000). **Çocuklarda Kaygı ve Bunu Etkileyen Etmenler**. *Milli Eğitim Dergisi*. Sayı:145. 15-19.
- ARI, M. (2003). *Türkiye’de Erken Çocukluk Eğitimi ve Kalitenin Önemi*. **Erken Çocuklukta Gelişim ve Eğitimde Yeni Yaklaşımlar**. Yayıma Hazırlayan: Müzeyyen Sevinç. Morpa Kültür Yayınları 31-35.
- ARGUN, Y. (2005). **Anne Baba ve Öğretmenlerin Öğrenilmiş Güçlüğü İle Okul Öncesi Çocukların Davranışsal-Duygusal Güçlüğü ve Kendilik Algısı Arandaki İlişkinin İncelenmesi**. Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitimi Bilimleri Enstitüsü Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Programı. Yayımlanmamış Doktora Tezi: İzmir.
- ARLOW, J.A. (1972). **The Only Child**. *Psychoanal Quarterly*, 41:507-536. Psychoanalytic Electronic Publishing.
- ARSLAN, Ü. ve DURMAZ KANDAZ, U. (2004). *Babaların 3-6 yaş Grubundaki Çocukların Eğitimine ve Bakımına Katılım Durumlarının Psikososyal Davranışlarına Etkisi*. **I. Uluslar arası Okul Öncesi Eğitimi Kongresi. Kongre Kitabı** (2006). Cilt:3. 371-379.
- BALCI, S. ve YILMAZ, M. (2004). *Babaların Kişilik Özelliklerine Göre Çocuklarına Karşı Olan Davranışlarının İncelenmesi*. **Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitimi Fakültesi I. Uluslar arası Okul Öncesi Eğitimi Kongresi. Kongre Kitabı**. (2006) Cilt:2.205.
- BALL, H.A.; ARSENEAULT,L.; TAYLOR, A.; MAUGHAN, B.; M CASPI,A. and MOFFITT,T.E. (2008) **Genetic and environmental influences on victims, bullies and bully-victims in childhood**.*Journal of Child Psychology and Psychiatry* .49 (1) . 104-112.
- BARLING, J. (1986). **Fathers' Work Experiences, the Father-Child Relationship and Children's Behaviour**. *Journal of Occupational Behaviour*. Vol.7, No. 1 . 61-66.
- BEIJSTERVELDT, VAN C. E. M.; VERHULST, F. C.; MOLENAAR, P. C. M.and BOOMSMA, D. I. (2004). **The Genetic Basis of Problem Behavior in 5-Year-Old Dutch Twin Pairs** *Behavior Genetics*, Vol. 34, No. 3, May. 229-242.
- BİERMAN, K.L. and FURMAN, W.(1984). **The Effects of Social Skills Training and Peer Involvement on the Social Adjustment of Preadolescents**. *Child Development*, Vol. 55, No. 1 (February), 151-162.
- BİERHOFF, H.W. (2002). **Prosocial Behaviour**. Psychology Press.
- BİNGHAM, B.Y.(2001). **Social Development of the Young Children: Why Can't Johnny Share**. ED 459 908.
- BRODESKİ, J. and HEMBROUGH, M.(2007).**Improving Social Skill In Young Children**. An Action Research Project. Degree of Master of Art in Teaching and Leadership. Saint Xavier University, Chicago, Illinois.
- BROPHY, J.(1996B).**Working With Shy or Withdrawn Students**. ED402070.
- BULUT, Ş. (2000). **Altı Yaş Çocuklarında Davranış Problemleri İle Anne ve Öğretmenlerin Uyum Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi**. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü: Ankara

- BURGESS, K.B. and YOUNGER M.J.(2006).Selfh-Schemas, Anxiety, Somatic and Depressive Symptoms in Social Withdrawn Children and Adolescents. *Journal of Research in Childhood Education*.175–187.
- CALDARELLA, P. and MERRILL, K.W.(1997).Common Dimensions of Social Skills of Children and Adolescents: A Taxonomy of Positive Behaviors. *School Psychology Review*. Vol.26.No.2.264–268.
- ÇAKMAKLI, K. (2004). **Sorunlu Çocuklar. Ailede Çocuk Eğitimi Dergisi.** 261–291
- ÇİFTÇİ, O. (1991). **Çocuğun Sosyalleşmesinde Ailenin Rolü.** Aile ve Toplum Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Dergisi Cilt:1 Sayı:2. 23–26.
- DİZMAN, H.(2003). **Anne-Babası ile Yaşayan ve Anne Yoksunu Olan Çocukların Saldırganlık Eğilimlerinin İncelenmesi.** Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Fen Bilimler Enstitüsü Ev Ekonomisi Yüksek Okulu Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Bilim Dalı: Ankara.
- DÖNMEZER, İ. (1999). **Ailede İletişim ve Etkileşim.** Sistem Yayıncılık. İstanbul.
- EFE, K. (2005). **Okul Öncesi Eğitimi Çağında Çocuğu Olan Ailelerin Denetim Odağı Türü ve Çocuklarının Sosyal Davranışlarını Denetlemeleri Arasındaki İlişki.** Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniverstesi Eğitimi Bilimleri Enstitüsü İlköğretim Bölümü Okul Öncesi Öğretmenliği Bilim Dalı: İstanbul.
- EMİNOĞLU, B.(2007). **4-5 Yaş Çocuklarının Sosyal Davranışları ile Ebeveyn Davranışları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi.** Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimler Enstitüsü. Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Ana Bilim Dalı: Ankara.
- ER GAZELOĞLU, C.(2000). **İlkokul Dördüncü Sınıf Öğrencilerinin Psikososyal Gelişimine Ana-Baba Tutumunun Etkisinin İncelenmesi.** Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Programı: Ankara.
- ERKAN, S. ve KARGI, E. (2004). **Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Davranışlarının Psikolojik Belirtiler Yönünden İncelenmesi. (Ankara İli Örneği).** *Fakültesi I. Uluslar arası Okul Öncesi Eğitimi Kongresi. Kongre Kitabı. (2006)* Cilt:2. 191–199.
- ENGELS,N.; FİORENTİNO,L.; KARPMAN,S. and TURNLEY,M. (2004).**Family Front and Centre: A Support Resource Promoting Healthy Child Development. Book 3: Anxiety.** Public Health Agency of Canada
- FREEMAN, G.D., SULLIVAN,K. , FULTON, C.R. (2003). **Effects of Creative Drama on Self-Concept, Social Skill and Problem Behavior.** *Journal of Educational Research.* Vol.96 No 3.131–138. Feb-Jan.
- GANDER, M.J. and GARDİNER, H.W. (1998). **Çocuk ve Ergen Gelişimi.** Yay. Haz. Bekir Onur. İmge Kitabevi. 3. Baskı.
- GİMPEL, G. A. and HOLLAND M.L.(2003).**Emotional and Behavioral Problems of Young Children: Effective Interventions.** New York: Guilford Pres.
- GÜRŞİMŞEK, İ., GİRĞİN,,G., HARMANLI, Z. ve EKİNCİ, D. (2004).**Annenin Ruhsal Belirtileri İle 5-6 Yaş Dönemi Çocuklarının Davranış Problemleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi.** Uluslar arası Okul Öncesi Eğitimi Kongresi. Kongre Kitabı (2006). Cilt:3. 359-369.
- GÜVEN, Y., ÖNDER,A., SEVİNÇ,M., AYDIN, O., UYANIK BALAT, G., PALUT, B.,BİLGİN, H.ÇAĞLAK, S., and DİBEK, E. (2004). **Okul Öncesi Eğitimi Alan ve Almayan Birinci Sınıf Öğrencilerinin Sosyal Duygusal Uyum Düzeylerinin Karşılaştırılması.** I. Uluslar arası Okul Öncesi Eğitimi Kongresi.Kongre Kitabı(2006) Cilt:2.323-337.
- KANDIR, A.(2003). **Erken Çocukluk Eğitiminde Kaliteyi Belirleyen Ölçütler.**Erken Çocuklukta Gelişim ve Eğitimde Yeni Yaklaşımlar. 36..(Yayıma Hazırlayan: Müzeyyen Sevinç.). Morpa Kültür Yayınları, İstanbul.
- KANKLIKLIÇER, P. (2005). **Okul Öncesi Davranış Sorunları Tarama Ölçeği Geçerlilik Güvenirlik Çalışması.** Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Eğitimi Bilimleri Enstitüsü. Okul Öncesi Eğitimi Bilim Dalı. İstanbul.
- KEENAN, K. and WAKSCHLAG, L.(2003). **Identifying Behaviour Problems In Young Children.** *Bulletin of The Centre of Excellence for Early Childhood Development.* Volume 2.NO.1.April.
- KEOWN, L.J.and WOODWARD, L.J. (2002).**Early Parent–Child Relations and Family Functioning of Preschool Boys with Pervasive Hyperactivity.***Journal Journal of Abnormal Child Psychology.*I Vol: 30, No: 6 . 541-553.

- LEBER, N.(2002). **Easy Activities for Building Social Skills**. New York: Scholastic Professional Books.
- MACCOBY, E. E. and JACKLIN, C. N. (1980). **Sex Differences in Aggression: A Rejoinder and Reprise**. *Child Development*, Vol. 51, No: 4. 964-980.
- MCARTHUR, J.R.(2002).**The Why, What, and How of Teaching Children Social Skills**. *The Social Studies*. July/August.183-185 .
- MERRELL. K.W.(1995).**An Investigation of The Relationship Between Social Skill and Internaziling Problem In Early Childhood: Construct Validity of The Preschool and Kindergarten Behavior Scales**. *Journal of Psychocducational Assesment*.(13) 230–240.
- MERRELL, K.W.(2001). **Helping students overcome depression and anxiety: a practical guide**. 4 Editions. New York: Guilford Press.
- MERRELL, K.W.(2003).**Preschool and Kindergarten Behavior Scales. Second Edition. Examiner’s Manual**. Pro-ed.An İnternational Publesher.
- METİN, E.N. (1989). **Okul Öncesi Dönemindeki Down Sendromlu ve Normal Gelişim Gösteren Çocukların Entegrasyonunda Sosyal İletişim Davranışlarının İncelenmesi**. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Çocuk Sağlığı ve Eğitimi Programı: Ankara.
- ORÇAN, M. ve DENİZ, E. (2004). **Anaokuluna Devam Eden Altı Yaş Çocuklarının Sosyal Uyumlarının İncelenmesi**. Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitimi Fakültesi I. Uluslar arası Okul Öncesi Eğitimi Kongresi.Kongre Kitabı. (2006) Cilt:2. 310-321.
- ÖKSÜZ, Y. (2002). **Ergenin Kişilik Gelişiminde Ebeveynin Rolü**. *Milli Eğitim Dergisi*. Yaz-Güz. 155–156.
- ÖZDAL, F.(2003). **İlköğretim Dört ve Beşinci Sınıfa Devam Eden, Anne-Babası İle Yaşayan ve Baba Yoksunu Olan Çocukların Kaygı Düzeylerinin İncelenmesi**. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Ev Ekonomisi YüksekOkulu Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Bilim Dalı: Ankara.
- PEİSNER-FEİNBERG, E. S. ; BURCHİNAL, M.R.; CLİFFORD,R. M ; CULKİN, M. L; HOWES, C.; KAGAN, S. L. and YAZEJİAN, N. (2001) **The Relation of Preschool Child-Care Quality to Children's Cognitive and Social Developmental Trajectories through Second Grade**.*Child Development* 72 (5) 1534–1553.
- PETERSON, J.L. and ZİLL, N. (1986). **Marital Disruption, Parent-Child Relationships, and Behavior Problems in Children**. *Journal of Marriage and the Family*, Vol. 48, No. 2. 295–307.
- POLDERMAN, T.J. C.; POSTHUMA, D.; SONNEVILLE, L. M. J. D.; VERHULST, F. C. and BOOMSMA, D. I. (2007). **Genetic Analyses of Teacher Ratings of Problem Behavior in 5-Year-Old Twins**. *Twin Research and Human Genetics* Vol: 9 Number: 1 122–130.
- POYRAZ, M. (2007). **Babaların Balık Rolünü Algılamalarıyla Kendi Ebeveynlerinin Tutumları Arasındaki İlişkini İncelenmesi**. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitimi Bilimleri Enstitüsü Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Ana Bilim Dalı: Ankara.
- ROBBİNS, R. and MERRİLL, K.W.(1998).**Cross Informant Comparions of the Home and Community Social Behavior Scala and the School Social Behavior Scales**. *DIAGNOSTIQUE*, Vol.23.No,4.Summer.
- RAMAZAN, O., URAL, O. ve GÜVEN, G. (2004). **Çocukların Psikososyal Gelişim Becerilerine Okul Öncesi Eğitimin Katkısı: Anne-Baba Görüşleri**. Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitimi Fakültesi I. Uluslar arası Okul Öncesi Eğitimi Kongresi. Kongre Kitabı. (2006) Cilt:1. 353-359.
- REİD, W.J.and CRİSAFULLİ, A.(1990).**Marital discord and child behavior problems: A meta-analysis** *Journal of Abnormal Child Psychology*. Volume 18, Number 1 / February.
- RUSBY, J.C.(1998). **İnvestigation of An Activity-Based Assesment of Peer Interactions To Identify Preschool-Age Children In Need Of Social Interventions** Ph. D.Theses. Graduate School of the Universty of Oregon.
- SANDERS, D.E. ,MERRELL, K.M. and COBB, H.C. (1999).**Internalizing Symtomps And Affect of Children With Emotional And Behavioral Dısortes: A Comperative Study With An Urban African American Sample**. *Psychology in The School*. Vol.36(3).

- SEÇER, S., ÇELİKÖZ, N. ve YAŞA, S. (2007). **Bazı Kişisel Özelliklerine Göre Okul Öncesi Eğitim Kurumlarına Devam Eden Çocukların Babalarının Babalığa Yönelik Tutumları.** *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. Sayı: 18 425-438.
- SEZER, Ö. (2004). *Okul Öncesi Dönemde Bulunan Çocuklarda Sık Rastlanan Uyum ve Davranış Bozuklukları ve Bu Bozukluklara İlişkin Öğretmenlerin Görüşleri.* *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitimi Fakültesi I. Uluslar arası Okul Öncesi Eğitimi Kongresi. Kongre Kitabı.* (2006) Cilt:3. 280-293.
- SMİTH, P.K., COWIE, H. and BLADES M.(2003).**Understanding Children's Development.** Fourth Edition. Blackwell Publishing.
- STADELMANN,S., PERREN, S., WYL, A.W.and KLITZING,K.W. (2007) *Associations between family relationships and symptoms/strengths at kindergarten age: what is the role of children's parental representations?* **Journal of Child Psychology and Psychiatry.** Vol:48 (10) . 996–1004.
- ŞEHİRLİ, N.(20007).**Çocuk Davranışları Değerlendirme Ölçeği'nin Geliştirilmesi ve Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi.** Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitimi Bilimleri Enstitüsü. Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Ana Bilim Dalı: Ankara.
- TABAK, N.(2007). **İlköğretim Birinci Kademedeki Davranış Sorunları Olan Çocukların Anne Baba Tutumları.** Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Afyon.
- TERZİ, Ş. (2007).**Okullarda Yaşanan Şiddeti Önleyici Bir Yaklaşım: Kendini Toparlama Gücü.** *Aile ve Toplum Dergisi.* (12) 73-81.
- TRUNZO, A. C. (2006). **Engagement Parenting Skills, and Parent-Child Relations As Mediators of The Relationship Between Parental Self-Efficacy and Treatment Outcomes for Children With Conduct Problems** Ph. D.Theses. University of Pittsburgh.
- TOLBERT, C.L.(1999).**The Effects of Coaching and Peer Reinforcement on Socially Isolated Kindergarten Children.** *Unpublished Doctoral Dissertation.* Ph. D.Theses The University of Southern Mississippi. USA.
- TUĞRUL, B.(1991). **Anaokulu Eğitimi Alan ve Almayan Çocukların İlkokul Birinci Sınıftaki Akademik Başarı ve Ruhsal Uyum Davranışlarının Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi.** Yayımlanmamış Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Çocuk Sağlığı ve Eğitimi Programı: Ankara.
- UZUNER, N. (2008). **Okul Öncesi Eğitim Kurumlarına Devam Eden Çocukların Sosyal Uyum ve Beceri Düzeylerinin İncelenmesi.** Ankara Üniversitesi Ev Ekonomisi (Çocuk Gelişimi ve Eğitimi) Anabilim Dalı. Dönem Projesi. Mayıs.
- VELDERMAN, M.K.;BAKERMANS-KRANENBURG, M.J.;JUFFER, F.;VAN IJZENDOORN, M. H.; MANGELSDORF, S.C. and ZEVALKING, J.(2006). **Preventing Preschool Externalizing Behavior Problems Through Video-Feedback Intervention** *Infant Mental Health Journal.* Vol. 27. 5).466–493.
- VIBOCH, M.(2005). **Childhood Loss and Behavioral Problems. Loosening The Links.** *Childhood and Behavioral Problems.* December. 1–16
- YAVUZER, H.(2007).*Ana-Baba Okulu Projesi.* **Okul Öncesi Eğitimde Güncel Konular. Morpa Kültür Yayınları.** İstanbul 365–372.
- YÖRÜKOĞLU, A. (1998). **Çocuk Ruh Sağlığı.** Özgür Yayınları. İstanbul.8. Basım.